

tinere, placitum erit in curia ecclesiastica. Si vero ad laicum feodum, nisi ambo de eodem episcopo vel barone advocaverint, in curia regis erit placitum. Sed, si uterque advocaverit de feodo illo eundem episcopum vel baronem, erit placitum in curia ipsius, ita quod propter factam recognitionem saisinam non amittat, qui prius saisitus fuerat, donec per placitum diratiocinatum fuerit.

NOTULA 10. HOC DAMNAVIT.

Qui de civitate, vel castello, vel burgo, vel dominico manerio regis fuerit, si ab archidiacono vel episcopo de aliquo delicto citatus fuerit, unde debeat eis respondere, et ad citationes eorum satisfacere noluerit, bene licet eum sub interdico ponere, sed non debet excommunicari, priusquam capitalis minister regis loci illius conveniatur, ut iustitiet eum ad satisfactionem venire. Et si minister regis inde defecerit, ipse erit in misericordia regis, et exinde poterit episcopus ipsum accusatum ecclesiastica iustitia coercere.

NOTULA 11. HOC TOLERAVIT.

Archiepiscopi, episcopi, et universæ personæ regni, qui de rege tenent in capite, habeant possessiones suas de rege, sicut baroniam, et inde respondeant iustitiis regis et ministris, et sequantur et faciant omnes rectitudines et consuetudines regias; et sicut cæteri barones debent interesse iudiciis curiæ regis cum baronibus, usquequo perveniat in iudicio ad diminutionem membrorum vel ad mortem.

NOTULA 12. HOC DAMNAVIT

Cum vacaverit archiepiscopatus, vel episcopatus, vel abbatia, vel prioratus de dominio regis, debet esse in manu ejus et inde percipiet omnes redditus et exitus sicut dominicos. Et cum ventum fuerit ad consulendum Ecclesiæ, debet dominus rex mandare potiores personas Ecclesiæ, et in capella ipsius debet electio fieri assensu regis, et consilio personarum regni, quas ad hoc faciendum vocaverit. Et ibidem

A faciet electus homagium et fidelitatem domino regi, sicut ligio domino de vita sua, et membris, et de honore suo terreno, salvo ordine suo, prius quam sit consecratus.

NOTULA 13. HOC TOLERAVIT.

Si quisquam de proceribus regni diffortiaverit archiepiscopo vel episcopo, vel archidiacono de se vel de suis iustitiam exhibere, rex debet iustitiare. Et si forte aliquis diffortiaret domino regi rectitudinem suam, archiepiscopi et episcopi [et archidiaconi debent eum iustitiare, ut regi satisfaciat.

NOTULA 14. HOC TOLERAVIT.

Catalla eorum, qui sunt in regis forisfacto, non detineat ecclesia vel cæmeterium contra iustitiam regis, quia ipsius regis sunt, sive in ecclesiis, sive extra fuerint inventa.

NOTULA 15. HOC DAMNAVIT.

Placita de debitis, quæ fide interposita debentur, vel absque interpositione fidei, sint in curia regis.

NOTULA 16. HOC TOLERAVIT.

Filii rusticorum non debent ordinari absque assensu domini, de cujus terra nati esse dignoscuntur.

Singulis vero damnatis his mox singulas damnationis suæ causas subjecissem, nisi quia cuius vel modicam sacrorum canonum habenti experientiam statim in primo auditu notissimæ sunt.

Facta est autem prædictarum consuetudinum et dignitatum regiarum recordatio ab archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, nobilioribus et antiquioribus regni, apud Clarendunam, quarto die ante Purificationem sanctæ Mariæ Virginis, domino Henrico filio regis cum patre suo ibidem præsentem.]...

Hæc ultima, uncinis inclusa, ex quadrilogo edidi: nam codex Avratensis imperfectus est post voces « archiepiscopi et episcopi. » At codex collegii Corporis Christi ne librum quidem Melorum ad finem perducit, sicut in initio, ita et in fine mutilus et lacerosus.

EPISTOLÆ

HERBERTI DE BOSEHAM

IN PERSONA S. THOMÆ CANTUARIENSIS ET ALIORUM SCRIPTÆ.

EPISTOLA PRIMA [Ad.....]

[Deest initium, uno aut pluribus foliis e cod. C.C.C. Cantabrig. amissis]..... [dis]cretio tua, serenissime consul. Detracto igitur hæc epistolæ solemnæ illo rhetoricorum ornata, in hoc tenui sim-

Dplicis eloquit schemate me gloriæ tuæ oculis præsumpsi ingerere, præsertim cum talia refractur, quæ tuum sicut spero delectabant auditum. Nam, cum sæcularium et maxime divinarum historiarum utriusque legis multam tibi scientiarum

Dominus dederit peritiam, certus sum evangelicæ A
 historiæ veritatem eo devotius te amplexaturum
 auditam, quo ipsum Evangelium cæteris omnibus
 Scripturarum scientiis præmineat. Ego tamen re-
 colo, sed dubius an a pectore claritudinis tuæ ex-
 ciderit, me de instituta materia, videlicet super
 Anna quæ dicitur trinuba et super nomine Salomæ
 quod Marcus ponit, cum hoc anno tecum facerem
 iter, nonnulla quidem, sed breviter et intercise ut
 inter viandum fieri solet contulisse, et quia sensum
 meum quem interloquebar tibi satis tunc sedere
 conjeci, ex tunc sacrarum litterarum tractatores,
 præcipue illos quibus præpositi veritas amplius cla-
 rescere debuit conquisivi legi, et ut res dubia pa-
 tetferet testimoniorum hinc inde carptis prout præ-
 sens epistola edocet desloravi. Et præterea veniens B
 ad nos dilectus socius noster magister Joannes
 Saresberiensis, notus tibi ut arbitror, quamdam
 schedulam ex parte cujusdam fratris magistri Wil-
 helmi Londoniensis viri, ut scitis, litterati et, ut
 creditur, religiosi, qui apud Sanctum Dionysium
 monachus est, detulit, quæ Claudii super Matthæum
 prætitulabatur; ubi continebatur Claudium illum
 juxta Origenis suspicionem opinari illam, quam
 Mathæus dicit matrem filiorum Zebedæi, a Marco
 Salome proprio nomine vocitari, quoniam ob id
 schedulam dictus frater mihi facta operose exposi-
 torum indagatione transmisit, quia sciens illum
 aliquam in litteris habere virtutem, super nomine
 Salomæ hoc anno sollicitaveram. Cnm enim me
 sedulo interrogante Salomæ juxta nostrorum fabu-
 lam tertium fuisse Annæ virum contenderet, ego
 qua id Scripturæ auctoritate defenderet sæpe et
 sæpius sicut mos est sciscitabar. Et, ne inter ver-
 borum pgnas ad Hieronymum in epistola contra
 Heludium, ut cæteri solent, proclamaret, citius ob-
 struxi viam, rem optime expertam asseverans, quod
 in tota epistola nulla seu Annæ seu alicujus Annæ
 viri etiam mentio habeatur, nec etiam novum Sa-
 lomæ reperiri. Videtur potius in ea epistola Hiero-
 nymus non astruere, sed adimere istam de tribus
 Annæ viris assertionem. Ait enim quod Maria quæ
 Jacobi minoris scribitur mater, fuerit uxor Alphæi
 et soror Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleo-
 phæ Joannes evangelista cognominat: A patre, in-
 quit, sive a gentilitate familiæ aut quæcumque alia
 causa ei nomen imponens. Pariter et Beda cernens
 ubi vetulus bos scilicet Hieronymus altius pedem
 figere metuit, titubando sequens articulado incedit
 gradu, super evangelistas in explanationibus suis
 dicens Mariam illam uxorem Alphæi ideo a Joanne
 Mariam Cleophæ cognominatam, quia vel idem Al-
 phæus etiam Cleophas dictus sit, vel quod ipsa Ma-
 ria defuncto post natum Jacobum Alphæo Cleophæ
 nupserit. Ecce quia Beda Hieronymum secutus nil
 præsumit asserere; alias tamen quam Hieronymus
 ponens cognominis Cleophæ conjecturas. Et altera
 quidem quam subjicit opinio assertioni de tribus
 illis Annæ viris invenitur multum adversa. Quoniam

Cleophas, quem illi asserunt virum Annæ et patrem
 Mariæ, juxta hanc quam Beda ponit conjecturam,
 vir ejusdem Mariæ æstimatur. Unde, si vera est
 contrariorum assertio, non possum admirari quo-
 modo tanti doctores, tanti etiam historiarum inda-
 gatores, et qui explanandi studio super evangeli-
 stas adeo desudarunt, evangelicam historiam, quam
 moderni sciunt, veteres ignorarint, quinimo opi-
 niones veritati historiæ tam absurde dissonas per-
 petuis garrularum litterarum mandaverint monu-
 mentis: vix possem credere nos animales et car-
 neos super evangelica præsertim historia didicisse,
 quod præcipuos illos et primos illos doctores Eccle-
 siæ latuisset: qui nec etiam legere sufficimus quanta
 illi scripserunt. Hos igitur Annæ trinubæ asserto-
 res velut aliquorum apocryphorum deliramenta
 sectantes omittamus: et diligentius intueamur quod
 illi præfati doctores Hieronymus et Beda non asse-
 rant Mariam Cleophæ sic cognominatam a patre,
 sed ambigui scilicet et stylo verecunde parcentes,
 verebantur rem incertam infra certæ definitionis
 fines concludere. Miror igitur admodum unde tam
 inverecundus error acciderit, ut ad rei incertæ as-
 sertionem librati tanti viri dogmati, Hieronymi
 dico, calumnia strueretur, et ut Hispanæ nenix
 authenticæ flant ecclesiastici falso provocatur au-
 ctoritas. Arbitror tamen quod his diebus erroris
 maxime invaluerit, occasione magistri mei suavis
 recordationis Petri Pariensis episcopi, qui, cum in
 epistola ad Galatas super locum illum: *Alium
 autem apostolorum neminem vidi nisi Jacobum fra-
 trem Domini (Gal. 1)*, vulgatam illam Annæ (sic) tri-
 nubæ edisserat historiam, seorsim in margine no-
 men Hieronymi minio colore signavit; at si illam
 Annæ historiam Hieronymus in epistola contra
 Heludium eisdem verborum filis contexerat, cum
 tamen illi historiæ Hieronymus, sicut jam diximus
 et experti novimus, nec in uno apice auctoritatem
 testimonii conferat; nunquid igitur magister Petrus,
 ut Scripturarum calumniator notatus, in causa erit
 erroris et culpa? Non fatebor: malo in præsentiarum
 lubricam scriptoris manum notare et imperitiam
 quam tantum doctorem calumniæ causari vel erro-
 ris. Verum excusatus hinc excusabitur inde, quod
 D super præfatum epistolæ ad Galatas locum cele-
 brem illam Annæ historiæ nullam, ut videtur, Scri-
 pturæ secutus auctoritatem non tardo et titubante
 ambigui sermonis gradu, sed constanti et concito
 absque ullo hæsitacionis scrupulo prosequatur:
 adeo etiam ut si apocryphorum deliramenta secta-
 retur, nec ubi sic relatum sit facile reperiat, cum
 nec etiam in apocrypho illo qui de infantia Salva-
 toris inscribitur, ulla de tribus Annæ viris mentio
 fiat nisi duntaxat Joatham. Verum nec ob id præfato
 doctori, qui modernis temporibus in ecclesiasticis
 dogmatibus parem non habuit, audeo in præsentia-
 rum temeritatis vel ignorantiæ impingere notam,
 nec in quoquam accusare præsumo: ne quis tamen
 hinc æstimet me adeo in doctorum meorum laude

procacem ut ipsorum velim sequi vitia seu penitus A ignorantiam tollere vel tueri errantes. Sed scio valde periculosum esse et non facile veniam de servō alterius, nedum de magistro proprio judicare, præsertim cum ille tanta et tam studiose legerit, quæ nos epicura animalia Pelusiotæ et torpore glires vix perfunctorie transcurrimus, imo quorum multa nec etiam vidimus. Semoveatur igitur nunc ab hac præsentī collatione nostra tanti doctoris auctoritas, qui profecto nec dubito, si adviveret, variis et validis Scripturarum testimoniis valde militiæ suæ armis scripta sua fortius contra æmulos suos defenderet, qui tamen in præsentiarum in relatione præfata quem secutus fuerit auctorem ignoratur. Hujus igitur auctoritate remota, quem in præsentī nec penitus excuso, nec ut jam dixi temere accusare præsumo, certa præponamus incertis, et nomen Salomæ quod Marcus ponit mulieris ibi esse nomen non viri, non disputatione lubrica, sed firmis Scripturarum testimonio defendamus. Accedat primus maximus ille et antiquissimus Scripturarum interpretes : Origenem dico, qui sicut historiarum fide celebre est, centum et quinquaginta annis et amplius adhuc ante Ambrosium, Hieronymum, Augustinum et reliquos sacrarum litterarum interpretes, die noctuque in divinarum legum explanationibus desudavit, et primus absque exemplo et solus sine socio quantum litteris illis potuisset edocuit, quem utinam tam Catholicum suscepissemus dogmatisten quam fidum admiramur interpretem. Hic, inquam, accedat primus, qui eo magis veritatem evangelicæ historiæ et Domini in carne conversantis consortes cognoscere debuit, quo et primis illis nascentis Ecclesiæ temporibus vicinior fuit : prius itaque evangelistæ verba ponamus : *Erant autem inquit Matthæus, ibi mulieres videntes a longe, quæ secutæ fuerant Jesum a Galilæa ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene et Maria Jacobi et Joseph mater et mater filiorum Zebedæi (Matth. xxvii).* Ecce verba evangelistæ, super quem in commentario suo Origenes inter alia sic edisserit : « Si autem, inquit, oportet opinari et dicere etiam nomen matris filiorum Zebedæi, dico quoniam hæc ipsa fuerat Salome *pacifica* appellata. Opinatus sum autem hoc videns apud Matthæum et Marcum tres præcipuas mulieres nominatas, de quibus præsens sermo habetur; et duas quidem esse præsens evangelista exponit Mariam Magdalenam et Mariam Jacobi, tertiam autem dicit matrem filiorum Zebedæi; apud Marcum autem tertia illa Salome appellatur. » Et infra : « Et hoc observo, quoniam superius duæ istæ Mariæ et mater filiorum Zebedæi quam æstimamus Salomen, de longe spectabant mirabilia quæ in passione fiebant, et corpus ejus suspensum in ligno. » Audivimus Origenem; cui et super eundem evangelistæ locum in explanatione sua super eundem evangelistam Claudius consonat, post supraposita evangelistæ verba ita inquit : « De his mulieribus magna quam sæpe ambiguitas nascitur, sicut in hoc loco, ubi Matthæus dicit matrem filiorum Zebedæi fuisse cum reliquis duabus. » Marcus Salomen illam fuisse commemorat. Nec igitur mirum, cum utriusque eorum, licet tres nominaverit, plures fuisse insinuent, quæ fuerant eum secutæ a Galilæa et erant aspicientes de longe, inter quas erant istæ tres, de quibus Matthæus dicit, et Marcus similiter nominat, nisi quia pro matre filiorum Zebedæi Salomen ac si alteram ponit. Poterat enim esse ut illa esset quæ de his multis a Marco tertia poneretur. Nihil enim interest ad veritatem, quas mulieres idem pariter quas singuli ex his omnibus nominaverint. Suspiciatur tamen Origenes eandem Salomen fuisse matrem filiorum Zebedæi quæ mater ita vocatur, et post pauca idem Claudius. Unde liceat opinari et dicere nomen matris filiorum Zebedæi quod ipsa sit quæ a Marco Salome vocatur. Quoniam utrasque præcipuas absque dubio inter cæteras utraque evangelista ex nomine designavit, et ideo forte Salome vocatur, quia Salome *pacifica* interpretatur. Unde, quia reliquæ duæ magni meriti erant, non immerito suspicor et hanc tertiam ipsam esse matrem filiorum Zebedæi, quæ et apud Marcum et ipsa tertia Salome vocatur. Joannes etiam Chrysostomus in homilia quadam de passione Domini super Matthæum nomen Salome, quod Marcus ponit, proprium fuisse filiorum Zebedæi, cæteris fortius et expressius, non lubrico, sed rotundo sermone asseverat. Cujus [verba] huic epistolæ non inserui, quia inter scribendum hæc Senonis reperire non potui. Item in martyrologio quod in Ecclesia Dei per totum anni circulum legitur, in capitulo cui xi Kal. Novemb. inscribitur, sic habetur : « Apud Adrianopolim Thraciæ, natalis sanctorum martyrum Philippi episcopi, Eusebii, Hermetis, » et infra : « item sanctæ Salomæ quæ in Evangelio legitur circa Domini sepulturam sollicita. » Ex his omnibus luce clarius liquet per nomen Salomæ, quod Marcus ponit, mulierem illam quæ a Matthæo mater filiorum Zebedæi dicitur a Marco sic tanquam nomine proprio designari. Item aliunde docemur manifeste quod Salome nomen mulieris sit. Unde Hieronymus in libro Hebraicorum nominum dicit quod Salome *pacifica* interpretatur et in libro antiquitatum Josephi filia Herodis ubique dicitur Salome utpote quæ sic suo nomine D appelletur. Cum autem, ut jam dixi, apud Sanctum Dionysium esse et præfatum magistrum Willelmum Londoniensem non quidem procaciter, sed sedulo tamen et instanter super jam sæpe dicto nomine Salomæ convenirem, inter modestas verborum pugnæ quidam allus frater magister Willelmus nomine, quondam officio medicus, nunc vero ut speratur sicut habitum monachi et animum gerens, supervenit, qui ut altercationis causam advertit, audientia postulata, aiebat se inter Syros aliquando tempore conversatum, et ibi esse Ecclesiam in honore trium Mariarum dedicatam quam Syri summa venerantur devotione, adjiciens quod sicut juxta populi terræ traditionem acceperat, una sit Maria Magdalena, secunda Maria Jacobi et Joseph mater,

tertia mater filiorum Zebedæi, quæ et Maria juxta Syros sit appellata, et tunc ad me verbum specialiter dirigens: « Potuit, inquit, et hæc eadem, sicut tu secundum majorum testimonia probabiliter disputas, et Salome appellari. » — « Esto, dixi, in hac parte contentiosum funem non traho, dummodo constet nomen Salomæ a Marco in designatione mulieris poni. » In hoc, inquam, contentiosus non ero. Siquidem didici Scripturæ consuetudinem eundem hominem diversis nominibus appellare, quod tamen in feminis multo rarius obtinet. Verumtamen quod mulier illa evangelica, de qua jam multum sermonem serui, non solum Salome sed et Maria dicta sit, probabilem hinc sumo conjecturam: solent siquidem multæ Ecclesiæ ab antiquo per singulos anni circulos in dilucuo resurrectionis Dominicæ ad devotionis augmentum, trium Mariarum Dominum in sepulcro operose et devote cum unguentis quærentium, non irreligiosas ostentare præstigas, et quæ sunt hæc tres Mariæ, verius, ut arbitror, non intimabitur, quam si una dicatur Maria Magdalena, altera Maria Jacobi et Joseph mater, et tertia Maria quæ et Salome, mater filiorum Zebedæi. Verum, ut jam diximus, in hac parte contentiosus non ero; duntaxat Salome nomen mulieris fuisse in Marco obtentum fuerit. Verum ab hac assertione, non dico opinione, poterit nos aliquantisper amovere illud quod de his mulieribus in quadam homilia Paschali legitur, quam vidi Gregorii inscriptam: *Maria Magdalene*, inquit Marcus evangelista, et *Maria Jacobi emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum* (Marc. xvi, 1), etc. Commendat, inquit Gregorius, lectio evangelica sanctarum mulierum devotionem, et infra: *Maria Magdalene*, inquit, *ipsa soror Lazari, quæ unxit Dominum unguento* (Joan. xi, 2). Maria Jacobi mater est Jacobi junioris et Joseph et soror matris Domini. Maria Salome a viro vel avito dicta est. Tradunt enim eam duos viros habuisse, Cleopham scilicet et Salomam, ipsam quoque volunt esse, quæ alibi Maria Cleophæ appellatur. Ecce verba homiliæ quam Gregorii præscriptam legi, cujus tamen procul dubio non est, potius inter apocrypha computatur, quæ tamen, sicut intulatur, si esset Gregorii vel cujusvis ecclesiastici, nec sic pro Annæ trinitubæ assertoribus faceret, sed potius obviat, refert siquidem opinionem secundum quam Cleophas quem isti novæ historiæ assertores faciunt virum Annæ et patrem Mariæ, ipsius Mariæ conjux æstimatur. Sentio, domine in Christo mihi amantissime, dum prope Scripturas hinc inde pro viribus meis spoliarem ut ipsarum testimoniis quomodovis propositis veritas magis ac magis ornata claresceret, me subito sermonis impetu velut effreni equo evectum, regulares epistolæ metas excessisse, adeo ut nec videar epistolæ nec multiplicibus occupationibus tuis pepercisse. Sed advertat dominus meus, quia cum sim canis mortuus et pulex unus contra magnos et modernos novæ historiæ imo inveteratæ fabulæ assertores novo su-

creperim disputationis gressum. Unde et necesse fuit singula diligentius prosequi, et non disputationis lubrico, sed evidentibus et irrefragabilibus majorum testimoniis falsitatem convellere. Id autem in calce sermonis adjicio, quod sicut nunc et alias tibi de his, quæ me in Scripturis persæpe torquent, persæpe scriberem, nisi vererer me inquietudinem magis præstare quam officium, inter tam magna et multiplicia negotia quæ tibi rara hora deesse possunt aut desunt, utpote cui totum debeo modicum id quod sum, siquidem præsentem mei et meorum in exilio quod adhuc tam juste pressuram magnifica et celebris liberalitas vestra mitigavit. Ad quam sicut celebre est, nemo confugiens confusus abiit, ob id etiam potissimum ascribendum persæpe vix contineo stylum, quod non solum modernos principes, sed et multos et nominatos hujus officii viros in amore litterarum et adepto ipsarum culmine excesseris. Porro, si Pythagoras adviveret, ob amorem istum præcipuum et ob alias si attendimus naturæ bene institutæ dotes, divæ recordationis Constantini magni spiritum in vos descendisse proclamaret. Sed non pergo nunc gratiarum nostrarum ulterius dona prosequi. Sufficit quæ universi norunt tetigisse: præsertim ne videar in præsentiarum non propter propositum, sed potius propter enumerandum gratiarum vestrarum catalogum coeptum instituisse sermonem, id in fine orans, quod si forte nuntii domini regis Anglorum in celsitudinis tuæ conspectu opinionem domini Cantuariensis seu parvitas meæ labiis detrahentibus gravare attentaverint, ne adhibeat fidem prudentia tua. Nam, licet demus pœnas pro meritis, collocati in obscuris sicut mortui sæculi, in nos tamen quotidie psallunt qui vinum bibunt, et me persertim hominem exsulem et obscurum, quod modo manibus nequeunt, linguis suis ubique consecantur, objicientes mihi quod anno præterito domino regi Angliæ nescio quæ Andegavis in superbia et in abusione locutus fuerim, quæ tamen illa fuerint, credo me tibi (nescio si prudentia tua nunc recolat) fideliter retulisse. Sed esto; David mansuetudinem deprecabor, et Semei non verebor opprobrium; eo ipso potius peccatorum meorum vulnera curabuntur, et ponens interim ori meo custodiam in necessariam misericordiæ vocem erumpam: *Miserere mei, Domine, miserere mei, quia repletus sum despectione, factus opprobrium abundantibus et despectio superbis* (Psal. cxxii).

EPISTOLA II

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI EXSULANTIS AD ALEXANDRUM PAPAM CONTRA GILBERTUM LONDONIENSEM EPISCOPUM JAM EXCOMMUNICATUM.

Amantissimo sibi in Christo Patri et domino ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, THOMAS Cantuariorum Ecclesiæ exsul miserabilis, debitam cum omni devotione obedientiam.

Quod tam crebris et querulis vocibus tantæ ma-

jestatis me presentia ingero, non quidem irreverentia in causa est, sed et pressura quae et nunc cogit ut non lenta, sed de more luctuosa currat oratio, et eo nunc luctuosius, quo periclitor gravius a malo utique domestico et intestino. Ecce enim illam justissimi ut creditur anathematis censuram in fratrem, et utinam vere fratrem! Londoniensem episcopum promulgatam, quam caeteri fratres nostri provinciales episcopi exaudito litterarum nostrarum tenore, ut vere justam approbarunt, solus ipse contemnet, solus et totus in ira et disceptatione positus, totum per contentionem agens furor ei sicut jam dicitur secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdae et obturantis aures suas, ne vocem sapientis incantantis exaudiat. Et quod adhuc plango lacrymosius quia caeteris detestabilis est, isto furoris sui et impatientiae spiritu rumpit professionis et obedientiae vincula, matris suae latera concutit et se excutit foras. Inter caetera siquidem ad infirmandum in ipsum latam sententiam convocato ad id universo civitatis clero, multis quoque astantibus et audientibus publice attestatus est se neque ratione personae suae neque Ecclesiae nunc sibi creditae, metropoli Ecclesiae seu metropolitani personae ullo professionis aut obedientiae vinculo astringi. Ratione personae non teneri se asserit, quia facta est translatio personae absque nova professionis vel obedientiae exhibitione. Et inclinavit profecto ex hoc in hoc utinam exinanita fuisset fex ejus. « Pariter et Ecclesia ad quam translatus est ipsum liberat penitus, inquit, quia et ipsa ab antiquis ut refert paganorum temporibus, ab omni Cantuariensis Ecclesiae subjectione libera fuit. » Unde et se de jure archipraesulem debere fieri publice contendebat et archipraesulatum sibi frontose nimis vindicare non erubuit. Haec autem non in angulo, sed universo, ut jam dixi, ad id ipsum convocato civitatis clero, multis quoque de populo astantibus et audientibus gesta sunt. Unde, sicut jam diu clamavit mundus, manifeste nunc testantur opera. Prodiit enim quasi ex adipe diu operum iniquitas, nec amplius legi poterat, ira et impatientia pessimis usque consultoribus. Accedit autem malorum cumulo quod hanc tam detestandam concisionem et tam execrabilia manifestae inobedientiae verba sub alarum vestrarum velamento coalitura existimat. Qui ut accepit me sacerdotio meo posse libere fungi, mox nescio ad quod ut dicit provocationis non refugium, sed suffugium convolvit, necdum profecto in ullo gravatus, sed gravare intendens, nisi quod forte suum reputabat gravamen, si non me in priora conjecto vincula militiae meae arma ademisset. Quin potius in nullo gravatus non modicum gravavit appellans. Nam eo ipso pacis ecclesiasticae auram, quae etiam a pacis inimicis et ipsam diu desperantibus putabatur, statuit in procellam et fluctus aliquantis per sedatos superbiae suae vento amplius excitavit. Evigilet

A se igitur, pater clemens et juste iudex, consideratio vestra. Evigilet se ad tam iniquae appellationis abusionem, ne ad invocationem tanti et tam sancti nominis tui, quasi sub alarum vestrarum umbra extinguatur obedientia et foveatur iniquitas. Excitatus se potius excussorum filius, moveatur miseratio, moveatur et indignatio vestra: alteram quippe debetis laeso, alteram laedenti, ne in potestate tanti periclitetur aut clementiae pietas aut zeli rectitudo. Non enim erit quis innocens, si aut puniat illum cui parcendum est, aut parcat ei qui fuerat puniendus. Proinde moveat vos, clementissime Pater, haec censura justitiae, inde compassio misericordiae, ut ita in vicario Christi et Christo Domini justitia et pax osculentur se invicem. « Amant enim se deo haec, ait quidam, ut qui facit justitiam inveniat pacem, et non aliter. » Moveat igitur vos mea morunque pressura et causa pressura et praeter caetera naufragium naviculae, in qua te jubente ascendi in altum, ut retia laxarem in capturam. Eam siquidem vosmet meo credidistis regimini, quam tamen meis manibus sine vestris viribus praesertim inter tantas seditionum et dissensionum tempestates nequaquam gubernare sufficio. Advertat etiam miseratio vestra quantis fuerit naviculae haec ab antiquis illis partum nostrorum temporibus jactata fluctibus, tanta quidem persaepe sed fracta nunquam, quinimo semper liberam de medio petrarum dabat vocem, non ut contracta sed solida. Siquidem quae nunc in tanta pressura cernitur Cantuariensis Ecclesia, ab apostolicae sedis obedientia, cui vos nunc Domino Ecclesiam suam miserante praesidetis non dico recedit, sed nec etiam in modico, etsi in corde maris sita, nullo terrenarum potestatum metu seu gratia titubavit. Pro ipsa igitur apostolatai vestro ad hoc dies adeo devota et a vobismet mihi credita, totis animi viribus et genibus provolutus ego et passionis meae socii supplicamus, quatenus rectore ipsius filius etiam perclitantis ipsa saltem in singulari vestri primatus fortitudine in statu suo et gradu pristino integra conservetur. In fine autem praesentium intimamus quod circa ipsorum finem accepimus, moveri videlicet quam plurimos plurimum eo quod nuntius domini regis Anglorum Reginaldus Saresburiensis archidiaconus a vobis revertens, et per nostri exilii civitatem transitum faciens, multa, ut dicitur, in superbia et in abusione locutus est, addens inter alia et de se loquens, quod etsi ipse non esset Cantuariensis archiepiscopus ipse tamen Cantuariensis archiepiscopi victos anathemate solveret et adhuc rerum Cantuariensis Ecclesiae invasores ab omni ablatorum, tam mobilium quam immobilium, restitutione ex toto liberaret, in verbi sui testimonium nescio quos mercatores secum ductos velut digito ostentans, quibus vestro nomine se pecuniam solutorum divulgabat his aliis aliquid, nihil autem mihi et verbis his: nec confundor enim nec moveor, quia, velit, nolit mundus, si quid possem ad gloriam, verum ad Ecclesiae ignominiam vel detri-

mentum miserante Domino facturus sum nihil, nec unquam res sive vasa templi sanguine Christi elaborata et dicata pauperibus ipsius etiam Christi deputata obsequiis Balthasar, me assentiente, in lascivix suæ usus convertet : quin potius calamitosæ et exularis vitæ meæ residuum juvante et jubente te vicario Christi et christo Domini superimpendere paratus sum.

EPISTOLA III.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS
ARCHIEPISCOPI CONTRA EUMDEM.

Reverendissimo Patri et domno ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, THOMAS, miseræ Cantuariensis: Ecclesiæ minister humilis et miserabilis exsul, salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

Cum ego pauper et dolens tantæ majestatis regiam clamoribus querulis ad omnia et sæpe urgentia præsentis agonis mei pericula crebro nimis et importune pulsaverim, nunc eo instantius quo urgeor gravius, ad solitum præsidium recurrimus. Pulsa igitur verecundia et quodammodo majestatem non pensans, nudum et omni ope destitutum humana tantæ majestatis me oculis ingero, qui potius in hoc paupere et tenui membranulæ schemate quotquot sumus coloris et migrationis filii, pietatis tantæ pedibus advolvimur, regiam illam clementiam quadam lacrymarum nostrarum dextra et diuturna jam vitæ nostræ miseria pulsantes, ut misericordiæ vestræ januas miserabilis ingrediatur oratio nostra: nunc præsertim cum allophylus ille nunc demum revelatus corporis sui mole parvitatem meam despiciens universum Israellem singulari certamine provocet, ut ita in se summam belli et totius prælii pondus excipiens Philistæa omnis victoria et ipse præ cæteris victoriæ gloria ponatur. Sed quid? Goliath significo, utinam vel solum se Goliath exhibuisset, quin potius periculosior est. Nam sicut clamat mundus, testantur opera, filium adversus patrem quibus potest consiliis instruit, ut idem sit nobis Achitophel in abscondito et Goliath in aperto. Et attendat paulisper discretio vestra, si non ipsius opera testimonium his quæ de ipso dicuntur perhibeant.

Prima objectio. Primo in Anglia apud Northampton, cum in tanto versarer discrimine adeo ut ipsi et aliis fratribus et coepiscopis nostris a divinis districtè præciperem cessare officii, si propriæ meæ personæ violentæ quod multi tunc juste intuebantur, mitterentur manus, multis qui tunc aderant coepiscopis nostris audientibus, clericis etiam nonnullis, iste confestim appellavit, quasi ex eo gravaretur, si non mihi vincula fuissent injecta. Quam iniqua fuerit hæc appellatio, et quantam adversus appellantem faciat præsumptionem, vestra, si placeat, consideratio hæc.

Secunda objectio. Præterea Senonis in sublimitatibus vestræ præsentia advocans quantum adversus parvitatem meam linguam suam acuerit, et nisi cohibuisset miseratio vestra, quantis probris et contumeliosis lacerasset ipsum patrem suum jam exsu-

lans et absentem, excidisse non arbitror. Unde et eo solo maledicæ meruit quod patris sui pudenda revelare attentavit.

Tertia objectio. Præterea me Senonis a vexationibus meis et angustiis ad clementiæ vestræ sinum properante, nec a jam sæpe dicto fratre et utinam vero fratre expectatum idem tempore in terram reversus una cum cæteris, nisi quia inter cæteros major necdum accepto super hoc regis mandato spoliavit et universa Ecclesiæ bona fecit confiscari.

Quarta objectio. Præterea hoc nulla commentitia et concinnata fraude valebit, seu in tantæ majestatis oculis audebit tegere: quin sciens et prudens ante propriam sui excommunicationem ex nomine meis excommunicatis communicaverit. Illud etiam anathematis vinculum quo in præsentiarum innodatus est, ut certissime mei persuasum est, solvit ecclesiam intrans ipsis etiam missarum assistens solemnibus.

Quinta objectio. Qualiter etiam sacros vestræ excellentiæ apices suppresserit et parvitas meæ mandata contempserit, omnino auditum est.

Sexta objectio. Quoties vero et ob quas causas super hisdem negotii articulis appellaverit, et idiotæ et plebei per vicos et plateas garriunt, sperant quod ad invocationem sancti nominis tui quasi sub alarum tuarum regimine persequentium nos iniquitas et injustitia coalescere potuissent.

Septima objectio. Novissime etiam dum consueto hoc non refugio uteretur sed suffugio, quod cæteris omnibus longe cœlestibus judico, non clani sed coram populo, cubile patris attentavit ascendere, et se de jure metropolitanum esse publice contendere non erubuit; adjiciens etiam quia inclinavit ex hoc in hoc ex Herefordia Londoniensis factus, Cantuariensi vero metropolitano nullo astringi professionis seu obedientiæ vinculo, cum in sui translatione hæc exacta non fuerint. De quibus tamen memini me alias vestræ plenius charitati scripsisse. Ipsa igitur Cantuariensis Ecclesia tam multiplices illecebrosæ artis nexus ultra non sustinens, illius caput contrivit, cujus toties calcaneo fuerat insidiatus. Sed non pergo nunc alterius illius exagitare excessus: sufficiat tetigisse. Præteritis enim multis ea duntaxat recolo quæ lapides et marmora clamant. Horum etiam multa ex multorum revelatione ad vos commentantium effugisse non arbitror. In omnibus enim his coram populo processit in campum armatus ut Philistis bella dimicare. Verum Goliath in campo, in conclavi Achitophel erat, adeo etiam ut nuntiis domini regis proxime a sanctitate vestra revertentibus, Ricardo videlicet Barre et Radulfo archidiacono, verbum pacis, quod tunc sedulo quidem et officiose tractabatur, una cum archidiabolo illo Galfrido Ridel concilii sui nisibus ruperit. In cujus etiam spe verbi ego cum coexsulibus meis conscientia regis et voluntate Pontiseram jam usque processeram, apud Calvum montem cum venerabili fratre nostro domino Rotomagensi habiturus colloquium;

deinde juxta eventum colloquii ad regem qui ob id propius se accessurum disposuerat processurus. Verum in eo articulo jam dicti regis nuntiis adventantibus, sicut a Chusi fideliter accepi, omnis ille apparatus frustratus est consilio Achitophel forsitan a nuntiis aliquo in meâ depressionis augmentum et restitutionis suæ spem certam accipiens. Sed esto : *Dominus mihi adjutor (Psal. cxvii), non timebo quid faciat mihi caro (Psal. lv)*. Spero etiam certissime quod, te duce, te rectore, procella mea statuatur in auram et tempestas erumpens super caput impii veniet. Unde ego sicut ipsorum minimus ita hodie et miserimus et quoque passionis istius socii sunt, sanctitatis vestræ genibus provolutis et manibus expansis supplicamus et quantas audemus majestati tantæ porrigimus preces : Dissipa, Domine, concilium Achitophel et percute caput de domo impii. Et sicut inde David vice fungeris opus id probet; singulari solertia et fortitudine tua Goliath alter prosternatur et caput amittit, quod, ut jam supra monstravimus, in tam multas artes vertit et fraudes. Nam tu solus in militia tanto certamini habilis æstimaris. Et tunc profecto in decem millibus juvenularum psallentium testimonio triumphabis. Nam pestilente pereunte alii manus suas lavabunt in sanguine peccatoris, juxta quod unus sanctorum ait : « Melius esse ut paucorum damnatione plurimi liberentur quam eorum absolutione plures periclitentur. » Alioquin certe injusta misericordia est. Consulite ergo, Eliæ zelum et gladius Phinees a cordis vestri ne excidat manibus; et videte quo zelo dignus sit qui operatus est sic, qui patrem suum retrusit in carcerem, nudavit et adhuc tenet in vinculis, et quod plango lacrynosius, quia cæteris detestabilius est, patris sui sponsam zelatus est sibi, et non in conclavi hoc, sed, ut supra diximus, publice cubile patris violare attentavit, protestans, populo et clero civitatis suæ audiente, se jure debere metropolim obtinere, nec Cantuariensi ullo astringi professionis seu obedientiæ vinculo. Igitur an absolutionem seu condemnationem meruerit tam malitiosa operatus, tam superba locutus, singularis primatus vestri consideratio hæc. Et, si forsitan secundum ecclesiasticum morem anathematis absolutionem impetravit, an in hoc ipso parvitate meâ, quam adeo contumaciter contempsit, quin potius an matri suæ Ecclesiæ, cujus publice et tam impudenter rupit professionis et obedientiæ vincula, debeat reservari auctoritas; vestra itidem consideratio hæc : et ut tantæ majestati non tam temere quam timide hæc loquor, singulis studiose oppressis in hanc spem non esset absonum et pro certo ad Ecclesiæ pacem fieret expeditior via, si qualis accedit talis reverteretur. Alioquin scitote et ego certus sum, quod sicut jam sæpe accidit, curabitur contritio nostra cum ignominia. Dicent enim : *Pax, pax, et non est pax (Ezech. xii)*. Hæc idcirco adeo et confidens dixerim, quod ex solo justitiæ metu humiliatio erit et ad pacem accessus, quam sola justitia poterit, juxta quod egre-

gius ille doctor pariter et rector : « Amant, inquit, se hæc duo, » etc. etc., etc. Videtur forte in suggillatione personæ Londoniensis nimius, et odio potius quam ex judicio tam dura tam amara scripsisse. Sed testis est mihi is cui omnis voluntas loquitur, et cui nunc sermo in vinculis meis quomodo cupiam eum in visceribus Christi Jesu, qui etsi mihi filialem, ego tamen illi, Dominus scit, affectum patris non subtraxi : id magis et magis inter vincula mea desiderans ut digne ambulassemus vocatione qua vocati sumus, cum omni humilitate et mansuetudine alter alterius onera portantes. Adverto me jam in tanta sermonis longitudine epistolarem omnem brevitatem excessisse. Unde vereor tantæ majestatis offendisse auditum, ad alia tam magna et tam multiplicia mortalis vitæ hujus negotia intentum. Sed spero quod qui tam paterno tam materno etiam affectu compatitur meis afflictionibus, facile indulgentiam tribuat verborum excessibus : præsertim cum brevi non potuisset stringi sermone quod sensibus et doloribus dilatatum est. Præterea aliis breviores, quas etiam præter has vestræ transmissa sanctitati, jam scripseram litteras, cum ecce subito cursor intraret qui professionem Londoniensis a curiam et alia pleraque hic contenta nuntiaret. Unde tantis novis supervenientibus nova scribere necessarium et post priorum litterarum finem harum inchoare principium. Spiritus consilii et scientiæ doceat vos de omnibus, charissime mihi Pater.

EPISTOLA IV.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA STEPHANI WELCHENSIS EPISCOPI AD ALEXANDRUM PAPAM PRO THOMA CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO EXSULANTE.

Etsi tibi, Pater sancte, omnium sollicitudo Ecclesiarum de singulari primatus tui excellentia sit commissa, specialius tamen illi Ecclesiæ filii a te consolationem et protectionem demerentur, qui ex adverso ascendere non metuunt et terrenis potestatibus, ne quod Ecclesiæ est usurpent, libere contradicunt. Proinde est quod ego episcoporum minimus pro venerabili fratre nostro filio tuo Thoma Cantuariensi archiepiscopo viro, ut creditur, Deo amabili, et matri nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidei genibus provolutus, quantas valeo et audeo majestati tantæ porrigo preces, qui pro tuo nomine et Ecclesiæ tuitione, sicut novit Ecclesiarum orbis, tam gravia passus est, et supra spem omnium, cum esset nutritus in palatiis, contubernalis et condiscipulus Augustorum, contempta principis gratia et universa gloria domus ejus, solus pastoralis sudores aggressus, et ob id torcular calcavit solus, nisi quia effusus est furor juxta planctum prophetæ : *Super pavulum foris et super concilium juvenum simul. Vir etiam cum uxore expulsus est et senes cum pleno dierum : transierunt domus eorum ad alteros, agri et uxores pariter (Jer. vi)*. Respicias igitur, amantissime Pater, super filios tuos, qui cum ipso tam dire tam inhumane proscripti sunt et ejecti. Respicias,

pastor bone, super oves pascuæ tuæ : exturba et A
dissipa, iudex sancte, tuam dissipantes hæreditatem,
ne potestas tanta sine causa gladium portet, nunc
præsertim cum in Christum Malchus et in vasa
templi Balthasar manus extendit. Et quia Christi
vicarius es, opus id probet, leva manus tuas in su-
perbias eorum qui malignantur in sancto. Increpa
feras arundinis, confringe in die iræ tuæ reges et in
nationibus judica, ut quemadmodum es pater mi-
sericordiarum, sis et dominus ultionum iudex justus
et fortis, terribilis et auferens spiritum principum,
terribilis apud reges terræ, ut sicut Christi te scimus
vicarium sic Christi ministerium impleas.

Oro igitur et iterum oro : vicarius Christi christus
Domini Christi injuriam amodo ne dissimulet. Ve-
runtamen verbum illud tritum jam et commune
nobis scriptum est, quod sapientibus nostris caro
revelavit et sanguis : Exspecta, inquit, reex-
specta, non est tempus vindictæ sed sustinentiæ in
tanta, inquit, multitudine inimicorum Ecclesiæ. Oro,
Pater, sustine paulisper, et supporta me tantæ ma-
jestati, non tam temere quam timide hæc loquen-
tem : mira certe ino monstruosa sapientia hæc ut
tunc sine causa portetur gladius sacerdotii quia
multi sunt adversarii Christi, quasi athletic Christi
ad tempus cedere, curvare genua, solvere manus, et
gladium in vaginam convertere tutius sit adversa-
riorum multitudine territis. O cæca mundi sapientia
supina nimis et crassa, enervans omnem fortitudi-
nem fidei, suffocans censuram iudicii et quæ lu-
cernam justitiæ ponat sub modio. Pro quibus propheta
Aperi, Domine, oculos eorum, ut videant
quia plures nobiscum sunt (IV Reg. vi). Non diffiteor
tamen persæpe parendum tempori, interdum aliqua
dissimulanda, sustinenda multa : dispensanda vero
nonnulla, at id quidem bene fieri si salva justitia
fiat. Sed ut taceam tam dirum et Christianorum prin-
cipum temporibus inauditum exsilium, ubi unius
percussione tot et tanti mulctantur : quomodo erit
salva justitia ubi secundo vincitur ducitur Christus
ante præsidem, et Petro adimitur sui apostolatus
officium, Anglorum vero Ecclesia sicut jam omnino
auditum est exauctorata, passim trahuntur clerici
ad judicia sæculi, sacerdotes ligandi et solvendi po-
testatem exercere non audent? Age igitur, homo D
Dei, quorum tenes hæreditatem, induere fortitudi-
nem : excute te, filii excussorum, ut sis disciplina-
torum virga, ineruditorum baculus, superborum
malleus et oppressorum levamen. Et quia semel
cœpi, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis
et cinis. Non infirmetur in tribulatione virtus tua,
alioquin verendum ne una scintilla quæ in occidente
in corde maris exorta est, nisi citius oppressa fue-
rit, totum Ecclesiarum orbem populetur. Angelus
magnum consilii tecum sit.

EPISTOLA V.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD WILLELMUM SENO-
NENSEM ARCHIEPISCOPUM JAM ROMAM PROFECTUM.

Quibus nunc potest vehiculis parvitas mea publi-

mitatis tuæ se presentie ingerit, quin potius tecum
litterarum schemate, quod quot sumus migrationis filii
pedibus tuæ pietatis advolvimur, regiam illam ele-
mentie tuæ pulsantes ut ostium misericordie tuæ
ingrediat oratio nostra, cujus si non audis cla-
morem vocis exaudias vel clamorem sanguinis; ad
te enim clamat sanguis noster, nunc præsertim va-
lidius quo tentamur periculosius. Siquidem in spe-
cie peregrini absconderunt nunc superbi laqueum
nobis. Ille, ille nempe ad nos in specie peregrini
accessit. Peregrinus quidem accessit, sed peregrini-
nus diu non latuit. Simulans enim se cogitare co-
gitationes pacis, pacis nostræ, admittebatur be-
nigne loquens et ipse pariter quæ pacis erant. Unde
et speciem tam bonam cernentes, murtorum oculi
tenebantur, fiducialiter pacifica præstolantes. Sed
denum verborum aucupis oculos suos deprædatos
querebantur. Nam, cum jam ab omnibus consumma-
tionis totius finis speraretur, peregrinus noster per
quosdam sibi bene notos anfractus a via recta de-
flexerat et deprehensus est devotus ille non quidem
cogitationes pacis, sed potius afflictionis cogitasse.
Quippe cum prius pacem offerret, postea pacis oscu-
lum pernegabat. Quo audito, hærent circumstantes,
hæsitant mediatores, stupet populus, admirantur
universi, et frustrantur spes omnium. Quibusdam
proclamantibus illum non solum ecclesiastici, sed
et totius humani moris subversorem, quin potius
ipsam nature legem offendere, quæ dilectionis si-
gnum et pacis noscitur homines docuisse ut in illo
præcipue membro appareat signum concordie, unde
riza et jurgia oriri consueverunt. Alii non istud
opertæ in corde seductionis manifeste speciem de-
clarare testabantur, diabolicam etiam excedere præ-
sumptionem, qua non dignaretur homo communi-
care homini quod homini exhibuerit Dominus, et
ipse enim in signum reconciliationis et pacis oscu-
latus est me osculo oris sui. Ego vero ut domino
meo secretius loquar, rem tacitus considerans, æsti-
mo non sine causa, quin potius divino nutu pacis
osculum nobis fuisse denegatum, quod videlicet
illius pax, quam quærimus, et nostra justitia quam
fovemus, convenire non possint, illius regnum et
sacerdotium nostrum. Alias quippe legimus pacis et
justitiæ osculum : *Justitia, inquit, et pax osculata
sunt (Psal. LXXXIV)*. Utinam tamen juxta quod propheta
de se optat essem vir non habens spiritum et mend-
acium loquerer. Præterea scriptam domini Can-
tuariensis petitionem pacis nostræ formam conti-
nentem et prudentium arbitrio moderate satis et
discrete conceptam, oblatam sibi et perlectam primo
quidem videbatur admittere : sed postea, ut mos
hominis est, nescio quibus utens mollitis sermonibus
scriptæ petitionis variavit sententiam, ita ut juxta
quod consuevit perfidia nihil faciens, totum fecisse
videretur. Et sic frustrati discessimus nihil præter
quam nostras angustias reportantes. Age ergo,
homo Dei, para te, superborum baculum, tyrauno-
rum malleum et oppressorum levamen, ut quorum

sortitus es ministerium, sociaris et zelum, et alterum nobis Mattathiam exhibeas adversus Antiochi sacrilegia : ignito eloquio tuo frigida Israelitarum corda excitando sollicitè provideas ne flabris leprosum exstinguatur. Nam quod nunc solum residuum est, ad te sunt oculi nostri, quin potius tota Anglicana Ecclesia, cujus tu adhuc parvulus suxisti ubera, ad te suspirat et hostias expectat pacificas, nunc præsertim cum per te ipsum introieris in sancta. Quod præfatus ille peregrinus noster metuens, miro modo consternatus est, qui ex solo tuæ protectionis metu, dolo et calliditate quadam ut jam diximus, humilitatem præterdit et etiam peregrinum simulavit : in qua profecto peregrinatione ex tui absentia occasione captata Gallicanos fluvios multa jam ex parte videtur absorbuisse, adeo etiam ut Jordanis ipse in os ejus dicatur influxisse, hac arte et nos absorbere attentans, ni fallor : scit quid dicam prudentia tua. Unde necesse est in brevi medicinalis occurrat virtus consilii tui, ne non solum partem terræ quam petit et in spe certa jam obtinere videtur, sed totam, quod absit, terram absorbeat. Id autem in calce sermonis ego et passionis meæ socii provoluti tunc genibus tuæ supplicamus discretioni, ne unquam te volente, te assentiente damna patrimonio Christi sanguine elaborato et viduæ doti illata superiori auctoritate compellamur remittere. Quippe hoc esset exemplum perniciosum inducere et nos ipso de indebito contaminare consensu ; justificare etiam manifesti sacrilegii reum, præsertim cum regula divini juris sit non remitti peccatum, nisi restituantur ablatum, et iterum : Veram poenitentiam non agi, sed simulari potius, quandiu penes furem raptoremve res ablata constiterit, nisi forte arctatus excusetur inopia. Præterea ne excommunicati nostri præterquam præstita juxta morem ecclesiasticum cautione absolvantur, vestra item sollicitudo et consideratio hæc, ne quod semel bisve secus actum est, ad Ecclesiæ læsionem possit converti. Unde expressum super hoc Romani pontificis multum acceptarem mandatum. Audivimus proxime aliquos in nostri suggillationem pro persona Londoniensi scriptis suis testimonia in curia perhibebituros, quorum unus cismarinus in Normannia, ut dicitur, episcopus est, qui tamen an episcopus sit, licet in episcopis jam senuerit, ignoratur, imo quod verius est, si quis Christum bene recogitet, non dico episcopum sed nec etiam Christianum vere profitebimur, nisi forte verba non opera faciant Christianum, cujus profecto omnis virtus in ore est, lingua aurea, et ferreum cor, cujus epistolare eliquium quod proxime vidimus, contra nos operose sed vipereæ nimis conceptum, nimio candore deforme mentitur idolum, quin potius verum idolum est, quia falsum est quod conflavit, et spiritus non est in eo. Is est qui in ore suo pacem nobiscum loquebatur et nunc occulte ponit insidias, unde periculosior est de quibuslibet propheta dicit. *Sagitta vulnerans linguarum : dolum locutus est (Jer. ix)*. Verum non pergo

A nunc ulterius istius exagitare ignominiam : sufficit tetigisse, præsertim cum sciam nec dubitem, me tacente, ex jam dictis personæ circumstantiis personam ipsam cum universis idiomatibus suis, menti tuæ mox occurrisse : sed speramus quod hi et harum similes nobis sine causa adversantes tua majestate præsentem, præstante Domino, revertentur confusi. Inter quos etiam nonnulli mulcti dicuntur, ut nobis potius quam vobis obsistant cum domino suo somniantes vos in terra ipsorum cismarian nescio quam legationem petiturum. Verum parum eorum somnia curantes cum universa Ecclesia et nos pariter inter monachos et petras delitescentes in nostra oramus pressura, ut veniens venias cum exultatione prosequentes, de cujus munere venit quod tanti pontificis ministerio visitavit plebem suam : qui pro filiis captivitatis legatione fungatur, qui ad justitiam majorum nostrorum nobis carla conciliet et vota intimet miserorum. Angelus magni consilii sit nobiscum, qui aptet nos in omni bono, ut intelligatis quæ recta sunt et opere semper compleatis.

EPISTOLA VI

EPISTOLA HERBERTI ELSOLANTIS AD EUNDEN CONSTA LONDONIENSEM EPISCOPUM ROMANAM PROFICISCENTEM.

Reverendissimo Patri et domino suo in Christo amatissimo W. Dei gratia Senonensi archiepiscopo et apostolicæ sedis legato sous HERBERTI miserabilis nunc et exsul, modicum id quod nec potest.

Etsi tanta cui scribitur jusserit silere auctoritas, rupit tamen silentium charitas ; quæ ut mors valida est et plerumque majestatem pensare non novit, juxta quod etiam ait gentilis ille poeta :

Non bene conveniunt nec in una sede morantur

Majestas et amor :

unde et subjectam membranulam totam jam charitatis igne accenderem, si non me instantium carum algor premeret et urgens necessitas ad alia calamum detorqueret. Ecce enim draco ille magnus, serpens antiquus, gladio verbi Dei vulneratus, vel demum nunc de fovea lubrici erroris exire cogitur. Scimus vero quod de malo ad malum egreditur, et qui prius fraudulenter incessit, amodo fiat manifestus fratrum suorum accusator, et induet arma calumniæ multo plus graviora quam pugnae. Tandem quam citius sive in solitudine sive in urbe sive viatorum sive stationarium oppressorum clamor clementiæ vestræ aures attigerit, necesse est ut subveniat miseratio vestra, ut militiæ vestræ armis collidas vasa iniquitatis bellantia. Sic enim congregatio hypocritarum sterilis erit, cum ignis vester devoraverit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt. Illa tamen leprosum flabra huic sancto inimico igni semper mihi suspecta sunt ; cernunt, omnino locutio hæc. Ut autem sublimitati vestræ non tam temere quam timide, quod negotio proficeret, dequar : si forte nos viatorem reperimus, expedit ut vestrum aliquis una cum nostris remittatur, aliquam

profecto nisi illi dominatores nostri vereantur faciem vestram, vereimur nos ne absorbeamur a dracone et illi replcant ventrem suum de tencritudine nostra. Ni fallor, scit et nunc quid verbis prophetis significem prudentia vestra. Verum, ne sanctitatis vestræ auditum insipientiæ meæ verbis diutius morer, id in calce sermonis adjicio, quantum omnis Ecclesia in miserationibus domino Cantuariensi, nunc præsertim in hac profectione nostra exhibitis, vestram supra modum charitatem concelebrat et pacem nobis opera vestra, favente Domino, redditam seu etiam justitiam, si pacem præcesserit, in miserationumstrarum catalogo audio jam et gaudeo numerari. Unum autem est, quod celare non possum, falsiloquos quosdam regis Anglorum nuntios, revertentes a curia, ventosis verbis totam terram implevisse, qui causam vestræ profectionis et negotii intima cuicumque disseminabant et auditoribus etiam sibilabant invitis. Ricardus autem Barre erat princeps prophetiæ. Unum scio quod iis si consilia vestra credidistis, proditores sunt; si vero non credidistis, mendaces. Vestrorum tamen nonnulli ad credendum leviores, ad ventum hunc moti sunt. Plurimi vero ut domino meo verum dicens non parcam, justius conqueruntur quod nullam videlicet absentia vestræ tam longe per proprios nuntios vestros seu litteras consolationem meruerunt, et ut in hoc audeam justa omnino querimonia hæc. Verum excessus huius veniam facile impetrabunt, si absentia desolatio cita presentia vestræ lætitia compensetur, quod nobis præstet magnus ille dux itineris vestri qui sicut operatur, prosperum faciet vobis iter, Deus salutarium nostrorum.

EPISTOLA VII.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD EUMDEM PRO EODEM.

Qua verborum facundia quibusve linguæ præconiis tot et tantas miserationes vestras ab initio passionum nobis exhibitas condigne efferamus, invenire non possumus; sed nunc præsertim cum amplior miserendi præstaretur occasio, ad nostra sananda vulnera omnibus patuerunt viscera misericordiæ vestræ. Omnes a minimo usque maximum cognoverunt, et apostolicum virum prædicant, qui onus nostrum tanta charitate supportaverit. Unde divina miseratione tribuente merces erit operi vestro et spes novissimis vestris. Nos autem non solum confratres et amici, sed ego et passionis meæ socii scabellum facti sumus pedum vestrorum. Verum periclitantibus adhuc servis necessarium est, domine mi, auxilii vestri porrigere manus, maxime his qui domi manus pessimorum confortavit, conversus sit nunc demum ad cursum suum, et quasi equus impetu vadat ad prælium captate forte David absentia ut libere exprobrat Israel, cum non sit qui ejus possit vel audeat ludere impetum. Hic est Londoniensis, qui jam cœpit mendacii conficere iter. Unde nos leonis metuentes violentiam qui draconis jam pridem experti sumus insidias, ad alarum ve-

strarum suffugimus velamentum: ut si forte vos in diversorio invenerimus, Davidicam adhibeatis solertiam et fortitudinem, ne ad prælium procederetis contra Israellem prævaleat impetus. Potius in hostem retorqueatur totius plebis opprobrium. Spiritus consilii et scientiæ vobiscum sit, qui pro pueris nostris huic certamini minus idoneis, doceat manus ad prælium et digitos nostros ad bellum.

EPISTOLA VIII.

EPISTOLA HÆC IN PERSONA TH. CANT. ARCH. AD UNIVERSOS TOTIUS ANGLIÆ CLERICOS ET LAICOS ABSOLVENS EOS A JURAMENTO QUOD CONTRA DOMINUM PAPAM ET IPSUM FECERANT, VIDELICET QUOD NEC NUNTIIUM NEC LITTERAS IPSORUM RECIPERENT ET RECIPIENTES PRODERENT.

Sciat, charissimi, quod ex multa tribulatione, etc. *Impressa est inter epistolas S. Th. sub num. 78.*

EPISTOLA IX.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI AD UNIVERSOS ANGLIÆ EPISCOPOS ET ABBATES COMMONENS NE FALSIS NUNTIIORUM REGIS ANGLIÆ RUMORIBUS CREDANT QUOS DE IPSO CIRCUMQUAQUE DISSEMINABANT ET NE NOVA REGI EXHIBEANT JURAMENTA VEL OBLIGATIONEM ALIAM NOVAM.

THOMAS, Dei gratia Cant. Ecc. min. hum. et ap. sed. leg. ven. fra. suo H. WINTON. ep. et reliquis omn. confr. et coop. suis, abba. etiam per prov. constit. nec non et ven. fra. suo HUC. DUNEL. ep. viriliter agere et confortari in Domino.

Gratias ago Domino meo cui nunc servo. *Vide inter epp. S. Thomæ, ep. 79.*

EPISTOLA X.

EPISTOLA HÆC IN PERSONA THOMÆ CANT. ARCH. AD ROGERIUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS, Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri suo ROGERIO Wigornienſi episcopo, quod bene incœpit meliori sine concludere.

Quid nobis de vestra transfretatione placeat enarrati vestræ nos sæpius scripsisse meminimus et de vestra non minimum gaudemus obedientia. Verum, quoniam districtiora credimus tempora imminere, et inimicorum castigationem erudelem, adhuc iteramus mandatum firmiter injungentes et in virtute obedientiæ præcipientes ne ullo modo transfretare attentetis, donec super Ecclesiæ negotio domini papæ et nostrum mandatum receperitis. In eadem etiam virtute obedientiæ præcipimus ne contra matris vestræ Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem ad filium domini regis coronandum ullo unquam tempore metu ejusquam seu gratia præbeat assensum. Quin potius si tantam Ecclesiæ libertatem periclitari seu etiam vacillare noveritis, sicut decet tantum filium viriliter vos opponatis. Et quia scio nuntios domini regis a curia proxime revertentes, linguas habere latas et in ventum multa seminasse, illum quem non dubito gestarum rerum ver-

tatem quam peroptime novit relaturum fideliter, qui et ipse posterior a curia recessit, ad vos destinare curavimus, ut consolationes nostræ lætificent quoque animam vestram. Præterea desideramus vos monitum fore ut rescriptum litterarum, quas vobis dirigimus, confratribus et coepiscopis nostris mittere curetis, domino videlicet Wintoniensi et domino Exoniensi, scripto etiam proprio consolans eos et hortans, ut nobis pariter stent Domini prælia strenue dimicando, et tunc præsertim ut Dominici gregis arietes se opponant, si super coronando regis filio nostra auctoritate seclusa conveniantur. Angelus magni consilii et nostra benedictio vobiscum sit, filii mi charissime.

EPISTOLA XI.

PISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANT. ARCHIEPISCOPI AD ROBERTUM SANCTI AUDOMARI PRÆPOSITUM.

THOMAS, Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, dilecto et dilectori amico suo R. Sancti Audomari præposito, sic transire per bona temporalia, ut non amittat æterna.

Quod nec tanta inæqualitate temporis, nec ullo sortis nostræ lubrico nostræ ille charitatis fervor refrigerit ipsa operum attestazione novimus et tenemus, et totius charitatis largitori devotas gratias agimus de cuius id munere venit, ut vel unum mihi adversitatis inter tot prosperitatis amicos reservaverit. Si igitur sub tanti temporis lapsu vobis minime scripserim oblivioni nequaquam imputandum est vel desidiæ. Ob id siquidem intercurrentes suspendi mandatum, quia super verbo illo quod conversus noster ad vos destinatus detulit, vestrum in dies expectabam responsum. Quod ut promoveatis officio adhuc desideramus et postulamus affectu. Quod autem litteris charitatis vestræ inseruistis rumores super negotio nostro non secundum cor vestrum accepisse, quod significare volueritis nequaquam mihi admodum liquet, nam illo miserante qui etiam in tra sua miserationes suas continere non potest, pro rerum condicione et statu temporis prospere erga nos universa geruntur. Adversa etenim nostra sic modificat medicinalis sapientia Dei, ut faciat patienter et æquo animo petiti per quæ promittitur cœlestis janua aperiri; adeo ut ipsum reputetur Dei medicina, quod est sæculi plaga et quod est persequentis flagellum sit patientis solatium. Verum, dum huc evolverem quid præacti verbi contineret involucrum, suspicabar forte vos moveri pro litteris quibusdam a Romano pontifice obtentis: quibus videtur dominum Anglorum regem et personas regni et regnum a nostro eximere pontificio. Sed intendere debet prudentia vestra quod hujusmodi valeat in brevi exspirare mandatum. Unde nec nos ipsi in aliquo inpræsentiarum adversus dominum papam moti sumus nec causamur injuriam. Verum, nolit, velit mundus, contra mundum magnum, tribuente Do-

mino, certabimus agonem supernæ vocationis palmam in anteriora sectantes. Sed hæc hæcætena. Cæterum, ut cum fiducia diligenti loquar, non possum satis admirari quod in facto istorum regum ad gloriam Domini vestri mihi in Christo amantissime et vestram non intendatis industrius. Nostis siquidem omne consilium fore reprobum quod nota comitatur vel sequitur, quam profecto jam contra nos buccinat orbis et videtur non nova attestatio operis. Unde vos tanquam prædilectis dilectiorem exhortamur in Domino ut videatis quomodo caute ambuletis, nec adeo uni vos præbeatis benevolentiam, et gloriæ nominis vestri sustineatis detrimentum et alter vos perpetuo odiat: potius consideratione adhibita ambo obnoxii sint. Intelligenti dictum est satis. Pro causa Ecclesiæ et nostræ jam sæpe rogatum rogamus adhuc, utpote cui post Deum debetum modicum id quod nunc scimus et quicquid utquam poterimus, prout expedire noveritis, diligentem et citam adhibere vos curam. Valeat et vigeat erga nos, charissime mi in Christo, vestra dilectio.

EPISTOLA XII.

EPISTOLA HERBERTI AD NICOLAUM PRIOREM INFIRMI DE MONTE ROTOMAGI.

Dilecto sibi in Christo, N. homini Dei, H. Thomæ Cantuariorum archiepiscopi miserabilis nunc et insignis exsulis socius, modicum id quod potest.

Suscepi charitatis tuæ litteras, quibus si bene recolo monuisti, ut ego quibus possem motis efficerem, ne Cantuariensis ille a cœpto fervore desisteret. Sed non est opus unguentis balsamum vel oleum facibus adjuvare nec esse necesse ad cursum talibus urgere calcaribus. Cerno athletam Christi dimicant fortiter et quovis hortatore suo fortiores, nec in cursu certaminis verborum stimulis indigere. Cerno, inquam, unicum diebus nostris ac verum athletam Christi doctum ab illo, unctum de illo, venditum cum illo, fugisse ut ille, sed gloriosum in illo, adversus quem amici sui et proximi appropinquaverunt, fremuerunt gentes, astiterunt reges et principes convenerunt, per omnia illius factus imitator qui fide et patientia hæreditavit promissiones, et contra mundum in teatro hujus mundi spectaculum factus et angelis et hominibus legitime magnum certat agonem et palmam supernæ vocationis in anteriora sectatur, ad quam ut perseverando perveniat non mea hominis peccatoris exhortatione, sed gregis tui potius infirmi corpore et spiritu fortioris et tuæ propriæ orationis fortitudine indiget. Scripssem plurima nisi ex scripti tui brevitate tuas quotidianas necessitates didicissem. Unde et ego sollicitudinis tuæ circa plurima non immemor et scribendi non vivendi quidem a te ipso formam accipiens, paucis panca respondi, magis tamen plura scribens tibi quam scripseris, reddens cum ferore quæ accepi, sed id pro certo noveris, mi charissime, pars animæ meæ, et alter Nicolaus, mihi in

præsents exsilii mei naufragio, quod quæ nunc accipis volo ut tu reddas cum fenore, et quoniam, ut æstimo, magnum gestas in pectore inferiorem non sentiam in sermone. Valeat pauper Christi in Domino.

EPISTOLA XIII.

EPISTOLA HERBERTI AD PRIOREM WIBERTUM CANTUARIENSIS ECCLESIE ET AD TOTUM CONVENTUM.

Dilectis sibi in Christo priori Sanctæ Trinitatis et reliquis ejusdem loci fratribus Deo devotis, H. THOMÆ Cant. archiepiscopi miserabilis nunc et insignis exsulis socius lacrymis et oratione pugnare.

Cum ego arripere stylum ut præsentis pagine opus exararem, hæsitavit mox animus, tremuit manus, et revocato dolore, oculi lacrymis implebantur, vestræ admodum desolationi compatiens, quibus jam lugubre illud sponsæ canticum competit: *Percusserunt me et vulneraverunt me; tulerunt vallium meum custodes murorum* (Cant. v). Pallium nempe decoris vestri ablatum est et vos confusionem et mœrorem induistis; lugetis Jonam devoratum et Joseph venditum, nec potestis æquo animo patris vestri miseras et matris vestræ injurias tolerare.

Nunc autem contra luctum consolationis arma sumenda sunt, ut spes vestra possit habere victoriam. Igitur inter nascentis mundi exordia videamus Abel in campo, Noe in diluvio, Job in sterquilinio, Daniele in lacu, et quia longum esset singulas justorum generationes percurrere, quorum profecto tot sunt flagellati quot justi; familiarius et attentius Salvatoris nostri labores, contumelias, et injurias cernimus, cujus civitatem pater hic noster indignus admodum regeret, si imperatoris sui sudores bellicos et militiæ agones recusaret: sumimus itaque nobis exemplum ab homine et auxilium a potente: exeuntes cum eo extra castra et imperium ejus portantes. Adjicitur etiam consolationi, quia peculiare vestrum est patres vestros per miseras hujusmodi et passiones transire et tribulationis igne examinari, exinaniri nequaquam. Unde et ego jam vobis consolationem super consolationem adjiciam, et ut fidenter aliquid eloquar, vocem illam vobis aptare audeo: *Quia transivimus per ignem et aquam, et educti sumus in refrigerium* (Psal. Lxv). Jonas quidem devoratus jam de visceribus belluæ eductus est,

et Joseph a fratribus suis venditus vivit profecto et dominatur. Verumtamen tunicam polyunitam cruentam patri suo ostenderunt, dicentes quia fera pessima devoraverit eum. Nam qui fuerant missi nostro Joseph varia crimina objicere attentarunt, vocantes eum hominem flagitiosum, pacis regni et Ecclesiæ turbatorem: sed omnes in astutia sua comprehensi sunt, nec est creditum verbis eorum, quorum unus qui abstemius est, cum sitiret sanguinem innocentis et domini Cantuariensis personam lædere adhuc in pluribus attentaret, imperatum est a summo patrum patri, ut parcus ageret, cujus cum tam brevi interlocutione diu præmeditata intercederet narratio, non currendo ut prius, sed in narrando gradu

A testudineo incedebat, vix tria verba simul, non enuntians, sed singultiens. Alius vero qui maxime gloriari solet de humanæ sapientiæ verbis, mox ut est locutus, nec vox erat ei nec sensus, sic loquens, ut qui pueriles litteras et primas dictionum juncturas ignoraret. Unde quamplurimi stupebant et mirabantur, totum id illi tribuentes qui linguas prudentum disertas facit et disertorum infatuat. Ego neminem nominabo, arbitror etenim quia ex jam dictis etiam non dicta sitis perfacile percepturi. Adhuc alia et de aliis scriberem, nisi quod singula prosequi angustiam excederet epistolarem et unius lucubratiunculæ opus. Ut igitur brevitate servata omnia semel et in summa dicantur, sicut vidimus et sicut audivimus, cum pudore et confusione revertuntur qui quærebant animas nostras, et quibus, ut jam diximus, Deus subtraxit vocem, ut vix possent audiri, exauditi non sunt. Consolamini itaque, consolamini in verbis i. tis, in nullo hæsitantes, sed scientes pro certo quia magnus ille Deus Hebræorum qui Joseph vestrum eduxit de carcere, adhuc modicum et magnum faciet eum in terra.

Vos autem interim viriliter agite et confortetur cor vestrum pro civitate vestra tam sancta et civitatis custode lacrymis dimicite et psalmis, memores quia ad Ezechielis lacrymas centum octoginta quinque millia Assyriorum ab uno angelo una nocte deleta sunt. Joseph itidem laudes concinebat Domino et Dominus pro laudante superabat. Moyses contra Amalech non gladio, sed oratione pugnabat. Vigilare itaque nunc et orate eo nunc instantius quo gravius ipsam matrem vestram affligi conspiciatis, ab ipsis quidem domesticis ejus et filiis, providentes præ omnibus pauperi Jesu Christi pastori dico vestro et patri, qui ut omnis lingua testatur magni illius prophetæ discipulæ reliquit domum suam, dimisit hereditatem suam, qui amore justitiæ postposuit gratiam principum, minas etiam sprevit et demum exsilii aspera et paupertatis onera non abhorruit, potius amplexatur devotus, nec dubitavit humeros suos supponere virorum oneribus et pastorales sustinere sudores cum fuisset ad hæc tempora in domibus regum nutritus et tot et tantorum ut mundus prædicat filius deliciarum: nunc vero non habet ubi caput suum reclinet, nisi quod in ipso principes alieni et gentes, ad quas sumus expulsi, non hominem se putant venerari sed Deum. Decet vero famam sanctitatis vestræ ipsius per omnia et super omnes sollicitudinem gerere, ipsi jugi die ac nocte in spiritualibus, in temporalibus vero frequenter et supra etiam possibilitatis vestræ modum cum omni hilaritate providentes. Valeant orationes vestræ.

EPISTOLA XIV.

EPISTOLA EPISCOPORUM CANTUARIENSIS PROVINCIÆ ET ALIARUM PERSONARUM, QUÆ PER EANDEM PROVINCIAM VARIIS LOCIS CONSTITUTÆ SUNT, MISSA AD TH. CANT. ARCHIEPISCOPUM, CUM ADHUC IN EXSILIO PONTINIACI

MORARETUR IN QUA ET IPSORUM APPELLATIO INSE-
RITUR.

Ven. Patri et domino, etc

Quæ, Pater, in longinquo, etc. [*eadem est cum
epistola 436 inter Epistolas Gil. Fol.*]

EPISTOLA XV.

EPISTOLA HERBERTI AD UNIVERSOS CANTUARIENSIS PROVIN-
CIÆ EPISCOPOS ET RELIQUAS PER EAMDEM PROVINCIAM
PERSONAS VARIIS LOCIS CONSTITUTAS, EDITA IN PER-
SONA TH. CANT. ARCHIEPISCOPI ET CONTINENS RE-
SPONSIONEM AD LIBELLUM EORUMDEM EPISCOPORUM
APPELLATORIUM.

THOMAS, Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ mini-
ster humilis, dilectis sibi in Christo fratribus ejus-
dem Ecclesiæ filiis coepiscopis suis et reliquis
ecclesiarum Dei ministris per provinciam consti-
tutis, quæ recta sunt intelligere ac novissima pro-
videre.

Expectans expectavi in dies si quis de amicis
meis et notis super me intelligeret, hominem no-
vissimum et tanquam morti destinatum, sperans me
a vobis saltem, fratres, aliquam vel sero consolati-
onem recepturum in hoc magno certamine pas-
sionum. Et ecce mihi in eremo Pontiniaci commo-
ranti scripta vestra demum perlata sunt quæ vide-
bantur et amorem sonare pariter et querelam :
amorem, quia ut longiora percurram brevius scrip-
sistis esse solatio me post discessum meum fama
celebri perhibente nil altum sapere, etc.

Sed, ut ad appellationem a vobis factam revertamur,
ex jam dictis liquido vobis constare debet, etsi non
ore, conscientia tamen vestra mihi testimonium per-
hibente, quam iniqua sit appellatio hæc. Præterea,
sicut vos ipsi scribitis, jam dudum super eodem in
facie Ecclesiæ appellastis, si super alio vos videritis.
Sed illius appellationis prosequendæ tempus, quod
etiam non nisi urgentissima ratione conceditur, jam
fere exactum est. Biennium enim est : quare nec
cum infra tantum tempus, quod non nisi urgentis-
sima de causa indultum est, appellationem prosecuti
non sitis, appellatio ista vetus nunc innovata nullum
appellatoribus remedium pariter, præsertim cum
judicis copiam haberetis, etc.....

[*Hæc ex epistola proliza excerpta sufficiant : nam
nihil est nisi rhetoricus libellus a bono Herberto no-
stro concinnatus. Epistola quam revera sanctus Tho-
mas ad episcopos Angliæ remisit, jam inter epistolas
S. Thomæ sub n. 75 edita est.*]

EPISTOLA XVI.

EPISTOLA LUMBARDI IN PERSONA CANTUARIENSIS ARCHI-
EPISCOPI RESPONSALIS AD APPELLATIONEM EPISCOPO-
RUM ANGLIÆ SCRIPTO FACTAM.

Vestræ fraternitatis litteras benigne suscepi dili-
genterque inspexi, in quibus quod injuriis dominum
meum regem affecisse, quibus ipsum et ejus regnum
turbaverim dicor, me vehementer turbat. Injurias
intulisse siquidem mihi conscius non sum, sed atro-
ces me pertulisse scio ac per reges et regna divul-

gatum plurimum doleo. Nam injuriari nemo dicitur,
cui non est injuriandi animus, nisi quis minus pre-
denter injuriam interpretari velit, quod minus qui-
bus terrebar serpentinis suggestionibus et fraudu-
lenti suasionibus quibus ad renuntiantium Cantua-
riensis Ecclesiæ administrationi callide inducebar,
nequaquam cessi nec acquievi, quod quidem nec
debui nec potui. Sicut enim dominari ambientes
temere impudenterque ad regiminis locum præpra-
pere festinantes Patrum instituta repellunt, princu-
pum quoque edicta severissime puniunt, ita a Do-
mino vocato atque canonica electione promoti as-
ceptum onus recusare eorumdem inhibentibus san-
ctionibus minime licet. Proinde, si non cessi, juri
parui, nemini injuriam intuli. Nemo etenim homi-
B viri arbitrato injuriam fecisse dicitur, quem in facto
quo super arguitur canonum mandatis obtempe-
rasse, liquido elaret. In discessu quoque meo re-
co nulli me injuriam intulisse arbitrator. Discepsi
quidem atque doctorem nostrum Christianæ religio-
nis institutorem, cujus omnis actio nostræ viæ
debet esse institutio ac morum informatio, quæ
quoque discipulos doctores nostros imitatus, fratri-
bus filiisque matris meæ persequentibus me fugi;
fugi, inquam, nulla animi facilitate ductus, sed eo
metu qui inconstantissimum hominem caderet actus,
nonnullis quorum consilio talia geri constabat, in
faciem dicentibus mihi non modicum gaudendum,
si necdum archiepiscopus sed Thomas remanere
possem. Horum in me debacchantium furor et
C animi domini mei regis motum magis suggestum
quam innatum declinare volens discessi. Fuga itaque
mea rationabilem, justam, urgentissimam quoque
habuit causam. Eapropter non ut pavidus, meliculus,
facilis, levis, et inconstantis hominis, sicut Amur
sine causa calumniatus est, fuga mea fuit, sed ut
constantis et providi, etsi non constantis et providi.
In quo si totius negotii circumstantia et ea quæ pro-
babiliter metuebantur, (nam prudenter timetur quod
facile contingere potest,) diligenter attendantur
attentiusque considerentur, domini mei regis hæc
plurimum fuisse provisum luce clarins constabat.
Qui sapiens est intelligat et vos prudentes estis ut
quæ loquor facile intelligatis. Et quidem post disces-
sum meum ne verius dixerim ejectionem, solitudinem
D petii, mensam quam Dominus in conspectu nostro
adversus eos qui tribulant nos paravit ante me pro-
positi, orationi vacans, lectioni insistens; si quo-
modo deperdita tempora reparare et diebus quibus
vidi et operatus sum mala bona videre et operari
valerem. Cumque de proposito in silentio et humili-
tate perseveranter hæc agerem, Cantuariensis Ec-
clesiæ filiorumque ejus redemptionem sperans, nuntiatum
est Job domum ruisse, in ruina filios oppres-
sos exspirasse : nuntiatum est et mihi Cantuariensis
Ecclesiæ et pauperum bona occupata atque intrasi,
monachos et clericos crudelius quam prius vesari.
Sicut tamen patientibus compatiens, pro excedenti-
bus generis, exitus aquarum uberrimos oculis meis

educantibus, quia non custodiebant legem tuam, A Domine. Expectans adhuc eram, spem aliquam habens atque consolationem suscipiens, virga et baculo Domini consolantibus me, sed qui matrem suam persequerentur apposuerunt et adhuc peccare, passim omnis ordinis clericos ad sæcularia judicia trahentes. Si qui vero fori præscriptionem opponere velint, vel ad appellationis remedium confugere desiderent, lacerantur quæstionibus, et exquisitis supplicis, quasi in principis animam cogitaverint, subjiciuntur, ecclesiasticis etiam iudiciis sicut fertur id interdum fieri decernentibus. His contingentibus mihi silere jam non licuit, ne in conquestionem illam quandoque prorumpere cogerer: *Væ mihi, quia tacui et silui a bonis (Isa. vi); ideoque dolor meus renovatus est (Psal. xxxviii)*. Propterea domino meo regi in omni humilitate consilium exhibendo scripsi, quatenus tam enormiter delinquentes coerceret. Suggesti quidem suasique, sed, *væ mihi*, non persuasi; commonitorium emisi, sed non admisit; comminatorium proponendo sibi quam horrendum sit in manus Dei viventis incidere edixi, sed repulit; in quibus salutationis officia non omisi, sed cum omni devotione in viis Domini eum prosperari desideravi.

In his omnibus nihil odiose, nil indevote, et omnino nihil nisi quod fidelis domino, pater filio, mandavi, eo intuitu eoque sine desiderato, ut ab his in quibus deviare dignoscitur revocetur. Cur ergo a spe reconciliationis meæ ac domini mei si tamen eam concepistis decideritis, non intelligo: quave de causa extracto gladio pugna conseri dicatur, ubi fidelis ad dominum tam sincera auditur devotio, non intelligo. Sane magis erat ut me sui æmulum animæ suæ inimicum, atque mei officii contemptorem de silentio conjectaret, cum de optimo probatoque consilio omnino, quod Deus avertat! fidelem suum repelleret pastorem contemneretque. Enimvero si dominum meum ad quod debui fideliter admonui, si divinum iudicium sibi verendum beneficiorum collatorum contemplatione atque pro officii mihi injuncti debito proposui, jam non est unde mihi indignetur potius quam gratificetur. In id universa studia mea conferam, laboribus labores addam, me quoque ipsum si oportuerit superimpendam, quatenus ad meliora dominus meus reformetur. Ad bonum ergo admonitio, a malo ut revocetur correctio, pro pertinacia increpatio, gloriam et famam mihi in Christo comparant, eademque a turpi ingratitude nota me pariter tuentur. A quo ne securim et regni inquietationem excipiant etiam si possem frustra quis timeret, cum ne Christi Ecclesiæ statum per quem reges feliciter et in pace regnant, deformari patiantur: sed in melius reformare studeat, opportune et importune instare.

Obsecrabo igitur, arguam, increpabo dominum meum severiter, sed et clementer, quatenus ipsum in Christo magis promerear exinde sibi futurus grator.

Hæc domino meo, qui me ad digniora erexit,

PATROL. CXC.

pro beneficiis collatis ac dignitate mihi concessa ad ejus correctionem non ad confusionem retribuio. Quæ nequaquam retribuere nisi in Christi visceribus eum amplecti desiderarem. Corripit enim pater filium quem diligit, et juxta Sapientis eloquium: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis (Prov. xxvii)*. Eli sacerdos quia filios non corripuit, repente interire meruit. Si ingratitude reus dominum meum odire possem, ab his omnino silerem, oleo peccatoris ejus caput perungerem. Parietem quem ædificavi, non destruerem, sed linirem. Itaque erga eum mea sincera devotio et mihi credita dispensatio efficiunt alterum, ut eum a viis Domini declinare nolim, alterum ut in declinantem iudicis severitate quandoque fungar. Suedetis mihi, fratres, patientiam, ut in ea obtineam quod in forti manu, sicut dicitis, obtineri non potest. Scriptum revera quoniam doctrina viri per patientiam dignoscitur. Caterum Scripturæ sacræ iudicio tacere et non pro persona quam quis gerit delinquentium excessus corripere, nullo pacto patientia, sed plectibilis probatur negligentia. Non enim caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obviare, et error cui non resistitur, approbatur, veritas cum minime defensatur opprimitur: formidandum est nobis, ut multis videtur, ne patientia hæc officium cœlestis prætoris terribiliter contra nos inducat. Quæ autem ad patientiam, sicut plurimorum habet opinio, plectendam magis quam admittendam persuadendum validiora inducitis, in domini mei regis confusionem et si diligenter advertitis in notam indelebilem, apud graves et maturos viros redundat. Nunquid enim regis majestatis vox hæc esse potest, ut apostatet, a lege Dei declinet, ipsamque violet et profanet, seseque schismaticorum hæreticorum sacrilegis cœtibus immisceat, nisi enormiter delinquere et omnino irreligiose excedere patienter feratur. Quos velut schismaticos et hæreticos, Alexandrum papam in patrem et dominum non minus devote quam sponte suscipiens, prorsus abjuravit. Quos oraculis suis insectari debet severissimis edictis subjugare, in eorum profanum collegium migrabit, si devote admoneatur, si juste corripatur. Videte quid de paucis multa conjicientibus segregaveritis. Consultius tacita hæc essent quam publicata scripto: legi atque in conjecturam rei dispendiose retorqueri absit quod in mente domini mei regis illustris discreti ac providi principis, cui regna obediunt et populorum millia obsequantur, cuique divinitus datum est victoriosissime de hostibus triumphare! Absit, inquam, ut hos conatus hasque minas conceperit! Propè est ut talia prætereundum sit in hæresim labi fratres, nolite, quæso, nolite cum dispendio famæ domini nostri regis, et sub prætextu metus, qui in virum probum venire non debet, procurare et quidquam contra religionem sanctamque Romanam Ecclesiam matrem nostram moliri: frustra jacitur rete ante oculos pennatorum. Ab hujus-

modi ad inventionem suspicionem alios apud nos ita A
 immunes esse vellem, sicut apostasiæ criminis sim-
 milinque vos insontes fore religio deposcit et ego
 desidero. Sin vero justus est conceptus metus,
 lapsus, et præcipue domini nostri regis, quod Deus
 sua clementissima pietate avertat, occurrite ut
 amici, sed Christi, ut iudices, sed Moysi vestigiis
 inhærentes, non palpantes delinquentem, sed di-
 vino iudicio terrentes respiscere nolentem. Palpare
 enim hoc est mortificare, non animas curare. Ar-
 guere enim et increpare, id est curare. Illic est la-
 bor meus, hæc est gloria, hæc est fama, cujus in
 Christo cupidus sum, ut dominum meum arguam,
 increpem, quatenus curare ac sanare ipsumque a
 proposito minus justo revocare valeam. Quem ne-
 dum satisfaciendum sed etiam satisfacere volentem
 mater sua Cantuariensis Ecclesia expansis brachiis
 suscipere et in sinu suo velut charissimum filium
 fovere, parata invenitur et ego in ea de cætero ip-
 sius omnes in Christo voluntates secundum scientiam
 atque possibilitatem meam sequi promptissimus
 reperiar. Verum, exigentibus peccatis meis, nec
 satisfactionem obtulisse nec satisfacere voluisse a
 quoquam accepi. Etenim satisfacere aut satisfacere
 velle nequaquam dicitur, qui ad nutum suum ea
 exhibere offert. Nempe satisfacere dominis sicut sa-
 tisfacere. Satisfacere vero quis ei dicitur, cujus
 desiderium legitime implet. Qui ergo eorum iudicio
 cavere atque satisfacere offert, quos jus omne ab
 ejus iudicio contra satisfaciendum qui agit prorsus
 coercet aut interveniens causa jure inducta ut sus-
 picio tantisper a iudicandi officio suspendit minus
 legitime satisfacere ac satisfacere ideo quia nec
 satisfacere nec satisfacere desiderat. Nam quoties
 minus legitime cautum vel satisfaciendum est, non vide-
 tur cautum aut satisfaciendum ut satisfaciendum non facti
 duntaxat, sed et juris nomen sit. Vos siquidem cum
 Ecclesiæ Cantuariensis et nostri filii sitis, sancto-
 rum Patrum decreta et consiliorum instituta meos
 iudices esse non patiuntur. Quæ prælatos minorum
 deliberationibus submitti præcise inhihent, eun-
 dumque ad superioris iudicis examen, querelis ad-
 versus episcopos emergentibus decernunt. Eapro-
 pter cum minus canonicè objecta reverentia patri
 debita, me pastorem, etsi peccatorem, prælatum
 quanquam indignum olim iudicare præsumperitis,
 alias etiam legitimi iudices meritissima causa
 facti estis suspecti. Quos omnis ratio omniaque
 jura tam a iudicio longe faciunt: quam arbitrio
 præcul repelli permittunt. Ex his attente conside-
 rantibus nedum satisfacere voluisse sed contemp-
 sisse, præsertim cura in dies manus suas contra
 Cantuariensem Ecclesiam matrem suam aggrega-
 verit, perspicuum fore non hæsit. Porro satisfacere
 satisque facere contemnentem, sæpe sæpiusque
 admonitum diutius quidem expectatum, nec paren-
 tem velut contumacem universa jura condemnari
 decrevere. Unde dominus justissimus legislator no-
 stræ eum qui tertio admonitus sacerdoti et Eccle-

sia non paret, sicut ethnicum et publicanum, man-
 dat haberi. Quod Romani pontifices sicut Dei man-
 datum firmiter observari censuerunt. Principem
 quoque ternis litteris, aut uno edicto pro omnibus
 peremptorio citatum, sui que præsentiam minime
 exhibentem condemnari sauxerunt. Ejusmodi com-
 minari qui omni jure posset condemnari non
 est impetu ferri, sed indulgenti ratione duci. Itaque
 satisfacere satisfacereque contemnentis condemna-
 tio, nedum comminatio omni jure subnixæ si pro-
 celat firmissime obtinebit. Vos tamen cum sa-
 ctum canibus datum, margaritas porcis expositas,
 lapides sanctuarii in platearum capitibus dispersos
 cernatis, etiam de comminatione et quod longe mi-
 nus est de admonitione, adversus me indignamini.
 B Fratres, nolite errare, Deus non irridetur, cujus
 increpatio super me et super vos dicitur: *Cæci
 muti non valentes latrare (Isa. lvi)*: et item propheta:
*Tui viderunt tibi falsa et stulta, nec aperiebant
 tibi iniquitatem tuam (Thren. ii)*. Quod quam-
 vis subditis dicatur in prælatorum increpationem
 retorquetur. Amoveamus ergo silentium; delin-
 quentibus scelera nuntiemus, ne divinum incerra-
 mus iudicium et gehennæ æternæ incidamus sup-
 plicium. Constituti enim sunt sacerdotes iudices
 super gentes et regna, ut evellant et destruant, de-
 periant et dissipent et leges iniquas evacuent, quatenus
 ædificent et plantent, et leges a quibus imbecillitatem
 Labia siquidem sacerdotis custodiunt scientiam
 et legem requirent ex ore ejus (Malac. ii); non
 ipsi de ore principis. Legem utique a sacerdote re-
 quirunt terrarum populi, principes Christiani. Quo-
 rum est ecclesiasticis institutis parere, non leges
 iniquas sacerdotibus et Dei ministris indicare. Nam
 his dissensit Justinianus, piissimus princeps, dicens:
 Nostræ leges non dedignantur imitari sacros cano-
 nes. *Væ his qui condunt leges iniquas (Isa. x)* ini-
 quis iudiciis suis Dei iudicia subvertentes. *Væ sacer-
 dotibus et eorum imitatoribus. Legem nobis posuit Do-
 minus, legem sanctam et immaculatam, animas
 convertentem, Evangelii legem loquor, apostolorum
 instituta, Romani pontificis decreta: quibus cum
 ligandi solvendique potestatem tam reges et prin-
 cipes quam populos universos contulerit, condempni
 quoque leges quibus arctarentur omnes auctoritate
 incunctanter scimus. Cujus institutionibus his qui
 contrarias sancit non solum ut contumax, sed ve-
 lut hæreticus si canonicis scriptis creditur, justis-
 sime coercetur. Proinde ne silentio meo præsumere-
 retur consensus, de consensu procederet reatus,
 consuetudines quas avitas dicitis, sanctæ Roma-
 næ Ecclesiæ matris nostræ sanctionibus contrarias
 cum auctoribus observatoribus et defensoribus ana-
 thematizavit; quas ut anathematizatas habebatis,
 vobis præcipiendo mandavi et mando; alioquin
 metuendum et vobis ne Dominus accinctus fortitudine
 in adiutorium legis suæ, perdatque universos legem*

sibi contrariam statuentes observantes pariter et defendentes. Consuetudines vero regni legitimas observandas omnique devotione amplectendas censeo, quas velit nolit inimicus homo reverenter observabo. Duo quidem judiciorum more solito canonum et legum tramite custodito operatus sum. De utroque me lapidare quæritis, et antequam vobis qualiter quibusve ex causis ea fecerim innotuerit de sententia inique lata et iudicio perverso mihi insultastis. Verum iustissimo Dei iudicio contra vos actum existimo, ut in laqueum quem mihi parabatis, incideritis. Cum enim, quo pacto et quatenus ea fecerim, ignari essetis, sicut vestro significatis scripto, dicentes primo mihi fuisse de re cognoscendum, deinde super re cognita ferendam sententiam, nihilominus tamen super eo quod iustissime factum est me condemnastis, in eodem vos ipsos condemnantes. Nam in fratrem nostrum Saresberriensem episcopum pro eo quod contra domini papæ mandatum et contra nostrum prohibitionem sub excommunicationis pœna emissam, Joannem de Oxenfordia ipso jure excommunicatum in decanum promovit, potius decernentibus canonibus deponendum, suspensionis sententiam ejus inobedientia mihi prius cognita de ipsius confessione non post iudicium cognoscenda rationabiliter tuli. Cujus in præsentiarum non prosequimur delictum, ne ipsius cogamur augere supplicium. Joannes vero de Oxenfordia pro vulgatissimo crimine, quod si vellet inficiari patrati scel-ris flagrantisque adhuc maleficii evidentiâ ipsum convincente non auderet, excommunicatum denuntiavi et anathematizavi. Notum est enim et notorium quomodo minister iniquitatis atque colligationis impietatis fuerit, cujus ministerio ope et consilio schisma fere sopitum excitatum manifestissime cognoscitur. Ex quo non minus hæreticus quam schismaticus esse convincitur. Nam hæretici iustissima interpretatione probantur, qui vel levi argumento a tramite catholicæ religionis, vel unitate Romanæ Ecclesiæ deviasse deteguntur. Leve autem non est, sed validissimum argumentum hæreseos criminis in conspectu regis Teutonicorum et in populorum præsentia commissi. Cujus fere per universum orbem distraxerunt programmata iniquitatis vinculum Joannis ministerio colligatum continentia. Quem nec domini mandatum a crimine excusat cum etiam servis in his quæ habent facinoris atrocitatem dominis obsequium præstantibus minime ignoscatur. Commisit ergo Joannes piaculare flagitium quod nulla pœnitentiâ perpetuo eum comitante infamia obliterari potest. Lapsus est enim in hæresim et schisma damnatum, de participio et damnatorum consortio excommunicatus ideoque Romani pontificis sententia illaqueatus, a cujus vinculo quemquam præter Romanum pontificem, aut citra ejus mandatum eum absolvere posse, non est mihi liquidum. Nam quicumque erroris vel schismatis semel damnati contagio se maculaverit, principis sententia damnationis obstrictum fore canones censuerunt. In quem non nova scita promulgata sed in auctorem jam prolata exercenda sunt : scilicet ne iudex eum quasi non damnatum damnet, sed damnatum pronuntiet. Quæ ergo jura delicti genere damnatum et excommunicatum declarant, nec non deponendum sanciant, hunc si excommunicatum denuntiavi et velut anathematizatum abstinere mandare ausus sum, mirando succensetis. Potius de silentio contra me iustissime indignaremini qui de canonum observantia in me scandalizari videmini. Cavete a fermento Joannis, ne, quod absit ! de ipsius participatione commaculemini, cui nostrum nullus communicare debet etiam si inconsulto animi calore ut me calumniemini ipsum excommunicassem. Si forte veneranda consilia nobis observare licet in quibus ei quem episcopus etiam iracundus cito et aspere commotus excommunicavit, antequam legitime examinaretur et plene cognoscatur utrum excommunicari meruerit, neminem communicare debere sancitum perspicue patet, fortius a Joanne cum ipsum jure mandante velut anathematizatum abstinere mandaverim vobis abstinendum est. Ut enim canonica decernit sanctio, excommunicato absque sui ordinis periculo scienter nemo communicat. Hæc si quis studiosius attendat, fratrem nostrum Saresberriensem episcopum ad tempus iuste suspensum, Joannem Oxenford. anathematizatum fore et ejusmodi non irrationabiliter denuntiatum esse advertet. Propterea si appellationis obstaculum ne, sicut dicente justitia et jure mandante, in præfatos animadverti vos aut vobis forte subditos procaciter resistentes publice ac pertinaciter delinquentes corripiani, opponitis, videritis vos ipsi utrum appellatio ne contra inobedientes et publice delinquentes iudicialiter vigor exerceatur emissa sit admittenda. Profecto ut versuti juris et appellationis subornatæ præstigia delinquentium ultionem excludant, ac sic delinquendi libertatem inducant, periniquum videtur. Sin vero ne vos injuste condemnem, sicut illos nostrum quidam me corripuisse opinantur, quod tamen secus esse sapienti persuasum est, appellando intelligitis more suo et jure optimo, procedit appellatio, eamque promptus exaudio. Absit a me ut contempti Patrum institutionibus in vos quidquam statuere præsumam ! Quod autem ne in dominum nostrum regem, sicut summa deposcit justitia, animadvertam appellastis, satis mirari nequeo. Cum appellationi a me celebriter exhibitæ reverentia debita omnino contempta, ipsum me expoliasset eoque quibus Cantuariensis Ecclesiæ et pauperum bona administranda commiseram repulisse, de icis meis ecclesiâs suas contra omne jus et fas abstulisse, senes cum junioribus, lactentes cum lactentibus proscriptis, nobis, et utinam non universo fere orbi, manifestissime notum sit ! Non enim ignoratis, fratres, eum legis beneficio indignum, qui in eam committere non desistit, præsertim ejus legis cujus observantiam in alterius contemptis jacturam. Jure siquidem gentium approbata est æquitas in paribus causis, paria jura desideraus. Sane indignari non

debet id in se quandoque pati, quod in alterius persona æquum fore crediderit. Quare prius est ut dominus meus rex ecclesiastica jura observet, non conculcet, ab Ecclesiæ Cantuariensis et mea meorumque injuria desistat, si appellationis remedium imploratum, si tamen inploret, aut sibi ab aliis implorari placeat, juste obtinere velit. Incognita est juri jurisque peritis appellatio ne qui ecclesiarum et pauperum bona usurpaverunt, usurpata quo pacto volunt consumunt, corripiantur exhibita. Appellationis enim beneficium non rerum ecclesiasticarum inuasoribus aliosque opprimentibus, sed oppressis et injuste gravatis legum et canonum clementia in remedium contulit. Quo jure, qui appellationis jura subvertit, appellat? Quo canone, qui canonicis sanctionibus sua proponit instituta perversa, canonum invocata auxilia? Qua lege, qui leges iniquas in subversionem Ecclesiæ Dei et ministrorum ejus oppressionem condit, legum implorat remedium? Fratres, quæ scribitis quæque ipse mecum sollicitus revolvo et anxius, me adeo angunt, ne quid mihi et Cantuariensis Ecclesiæ magis expediat, plene discernere valeam.

EPISTOLA XVII.

EPISTOLA CANTUARIENSIS THOMÆ ARCHIEPISCOPI EXSULANTIS, RESPONSALIS AD APPELLATIONEM EPISCOPORUM ANGLIÆ SCRIPTO FACTAM ET AD QUÆDAM ALIA SIBI AB HISDEM OBJECTA.

THOMAS D. g., etc.

Fraternitatis vestræ scriptum quod tamen, etc. C
[Vide *Epist. S. Thomæ, infra, sub num. 75.*]

EPISTOLA XVIII

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD WILHELMUM CARNOTENSEM ELECTUM.

Cum ergo arriperem calamum ut verborum filis epistolaris eloquii talarem fulgidam et polymitam vestem texerem, in quo et charitatis mutux præstarem officium, subito cecidit manus, obriguerunt digiti et stylus ipse quasi esset dolentis animi conscius obducitur situ; objurgans et dehortans, ne dictionum solemnita et verborum lenocinia quærerem: nam qui quotidie cogor amara bibere, dulcia mihi amantissime quando possum tibi propinare. Dicit siquidem Scriptura quod musica in luctu importuna narratio est; cithara vero mea in luctum versa est, organum meum in vocem fletum, nam ut reliquam exsulantium multitudinem taceam, quæ tam injusta unius percussione multatur et exulare compellitur, ubi nulli parcitur sexui, nulli defertur ætati, in me tamen præcæteris confirmatæ sunt iræ et Anglorum regis irruit furor, qui me in meo jam confirmavit exsilio et eo regnum agente omnem mihi spem reversionis ademit, sed benedictus Dominus Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, eo enim ipso me juxta Evangelii vocem beatum pronuntio, siquidem persecutionem patientis et socius propter justitiam patientis. Memor etiam quia tyrannus omnis cælestis opificis malleus est et modo tempore sinitur

malignari. Præterea Dominus mihi in tribulatione hac auxilium dedit certum spei meæ refugium, in enim solus post Deum refugium meum es a tribulatione quæ circumdedit me, sed hæc cursim et succincte pertranseo, ne in adversitate positus præteritæ dilectionis munere tua potius quam te videar quæsisvisse. Scias etiam, amantissime mihi in Christo, veram esse illam de Romanis sententiam quam condiximus, cum mutuis aliquando et secretis foveremur alloquiis, qui ponunt lucem tenebras et tenebras lucem: quorum dextra repleta est muneribus, et quæstum æstimant pietatem; solum quæ sua sunt quæritantes, non quæ Jesu Christi, et utinam quæ sua, si ab alienis cor manusque continerent! Fratres est profecto juxta prophetam Ephraim quasi columba non habens cor, arietes non inventientes pascua, abierunt absque fortitudine, ante faciem subsequentis, sapienti dictum est satis. Ut tamen aliquid apertius eloquar, illi qui se faciunt summos Christianæ militiæ duces nullatenus audent ex adverso ascendere, murum opponere pro domo Dei, sed jam terga præbent et lucernam justitiæ posuerunt sub modio, plus regem illum Anglorum quam angelorum Dominum metuentes, et certe nisi me angustia temporis, etiam styli verecundia prohiberent, tanta de his modo ingererem, quod ne dicam brevem, sed etiam omnem epistolarem excederem modum. Atamen de ipsorum insufficientia imo potius de consummata utilia disserens cogor finem facere ubi finis non est.

EPISTOLA XIX.

EPISTOLA HERBERTI JAM EXSULANTIS AD GRÆCORUM ABBATEM DE MALMESBERIA.

Amantissimo sibi in Christo abbati de Malmesberia, suus H., miserabilis nunc et exsul, gaudere cum gaudentibus et cum fletibus flere.

Quod mihi vel nunc ut tuæ charitatis scripta destinarem, sera sed optata diu occasio obtulit, omne mihi gaudium est. Supplicavit horum bajulus ut alicui de amicis meis in Anglia scriptas porrigerem preces: annui cito et arripui calamum quo aptato vix formato primi characteris apice non tremuit manus, hæsitavit animus, dehortans mihi ne scriberem, eo quo vix unus adversitatis amicus cum tam multi prosperitatis sint, et ut illum Cant. insignem a nobis vero elongati sunt amici et proximi et noti nostri a miseria. Scio etenim fama celebri divulgante jam ad aures vestras pervenisse, de his quæ his diebus facta sunt, quot et quanta videlicet propter justitiam sustinuerit opprobria Cantuariensis noster, cujus passionum ego socius sum, verum sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Jesum Christum abundat consolatio nostra. Compatiuntur enim nobis et reges et regna, compatiuntur etiam nec hæsito, superne illius civitatis concives, utpote quorum multi per easdem passiones et miseras transierunt. Superdem ipsorum in Psalmo vox est: *Transivimus per ignem et aquam (Psal. LXV)*, et horum pertransierunt, qui eandem Salvatoris civitatem, et

crosanctam loquor Cantuariensem Ecclesiam, dum adhuc in tabernaculo carnis militarent, inter pericula rexerunt tam prudenter, contra hostes dimicaverunt tam fortiter et triumphaverunt tam potenter, et ut quod dicimus certius doceatur exemplis, inter alios quamplures ex his qui de terra Ægypti sunt et qui civitatem jam dictam inter præsentis vitæ rexerunt pericula, quorum revera omnium enarrare gregatim catalogum epistolaris eloquii brevitate offenderet: sufficit interim tres in medium revocare, Dunstanum videlicet, Elphegum et Anselmum, quorum memoria in benedictione est et nomina scripta in libro vitæ. Jungamus ergo et tolerantiam earundem passionum ac miseriarum, in quibus nos adhuc pro tempore versamur, et in quibus et ipsi dum adhuc in carne essent versati sunt, nec est ambiguum inter quot et quanta pericula hanc quam domus Salvatoris ecclesiam rexerint pro qua etiam usque ad sanguinem restiterunt: levemus oculos et respiciamus prænominatos tres vigiles, medium si non vultus vulnus tamen discernit. Medius enim eorum stat quem nos scimus roseus et super dilectos rubicundus, stat enim martyr tripudians et triumphans toto lacero corpore: ni fallor, Elphegus est iste cuius vulnera vestra testantur verba, adeo ut et in ipsius corpore vulnerum adhuc exsistent cicatrices crudi, aspersio sanguinis et verberum livor, imperatoris sui characterem gerens et pro civitate sibi credita quæ sustinerit summo omnium Patri repræsentans, eo ipso Salvatoris sui imago et Crucifixi sequela; et puto veniente die Domini hujuscemodi commilitones Christi una cum Christo tali corporis schemate apparebunt et videbunt tunc in quem pupugerunt, roseum illum martyrum chorum saucium caput cum membris, imperatorem cum suis, illam agni familiam occisi ab origine mundi. Sed transeamus nunc sociam illam ovium occisionis multitudinem; Elphegus in ore est qui fortior stetit inter ictus lapidum in exsilio, quam Adam inter ligna deliciarum in paradiso, fortior fuit inter lapides quam Adam inter poma. Adam odore pomi olfacto mox cecidit et vincitur. At inter lapides stetit Elphegus immobilis. O quoties, ut arbitror, inter lapides pro suis exsecutoribus exorabat ut et in hoc se alterum nobis Stephanum exhiberet! Quoties omnis ad ictus prostratus vel genua curvans tam piis precibus tam devotis pulsabat cælos, et penetrasse non diffido precibus certe sanguine respersis et lacrymis orans et ingeminans: « Pater sancte, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, pro civitate tua sancta quam mihi indigno commisisti! » Id ipsum etiam in præsentis vitæ naufragio inter tantas bellas suas, Dunstanum pariter et Anselmum orasse non dubium est, qui, etsi calicem non ex integro cum Elphego, guttas tamen ejusdem amarissimas ebiberunt, quorum uterque proscriptus his exulare adactus est, terram in corde maris sitam multa cum difficultate egressi, persæpe etiam

A urgente principum commotione incerto se navigo commiserunt, sustinuerunt injurias pelagi propter justitiam, nihil secum portantes. Horum præconiis ego totus jam devotus insisterem, nisi quod nec nova referre ignoranti nec tanta materia epistolari angustia pateretur arctari. Ut igitur morem geram epistolæ legentibus auribus parcam, aliquid tamen de præfatis vigilibus addens eo quod ab ipsorum recordatione inter præsentem angustias avellar invitus. Nam potissimum hos tres vigiles in sancta summæ Trinitatis ecclesia, tanquam civitate regis magni cernimus esse constitutos, qui eam speramus protegant die ac nocte, id est in vita et morte sua. Nec enim eos tam inhumanos fore arbitrandum est ut cujus fuerunt in vita rectores ac principes, ejus sint in morte contemptores, quin etiam credibilius tanto in morte hunc ipsorum potentius protegant, quanto amplius post ipsam confirmatus est principatus eorum. Cui namque posset venire in dubium ipsam, quam adhuc peregrini inter pericula rexerunt tam prudenter, pro qua et inter hostes militaverunt tam fortiter et de hostibus triumphaverunt tam potenter, nunc facti cives et domestici Dei deserant tam crudeliter, prætereant tam ingratanter, pro qua tanquam boni vigiles sæpe in orationibus pernoctantes tam crebras, tam devotas fuderunt orationes, furtivis frequenter respersas lacrymis et ejulatibus interruptas, eo magis lucidas quo magis absconditas et eo puriores quo secretiores. Denique et eorum sepulcra sunt apud nos gloriosa; in honore corpora et in magnificentia spiritus. Quæro ergo, nihilne nobis amplius miserebuntur? qui et se per easdem passiones et miserias transisse meminerunt quod Cantuariensi nostro causam suam commiserunt et sedem. Quid ergo, ipsi per ignem transierunt et aquam et nos in mellis ignibus et fluctibus delinquent nec saltem manum apponent periclitantibus filiis? Non est ita, bene tecum agitur, o Salvatoris, o magui regis civitas! O mater nostra Cantuariensis Ecclesia, de cælo et de terra veniet auxilium tibi: qui custodiunt te non dormitant neque dormiunt, custodes tui angeli sancti: vigiles tui spiritus et animæ justorum sunt: de tuo utero sunt egressi a quibus auxilium flagitas. Vigiles etiam tui sanctum est Ecclesiæ Cantuariensis collegium et quotquot sacri sunt in ecclesia Anglorum conventus, qui die nocteque psalmis et hymnis et canticis instant spiritualibus, qui pro nostræ imo Salvatoris domus defensione frequenter in lacrymis et orationibus pernoctantur. In his spem nostram ponentes, celebre nobis inter mala solatium est nec absorbemur a tristitia, potius ut verum fatear lætatur et exsultat anima mea. Lætatur certe et exsultat, quia est nobis auxilium in patria, est et in via, habemus arma a dextris et a sinistris. Lætatur, inquit, et exsultamus, quia ecclesiæ illa curia ex nobis habet quibus sit cura nostri, qui nos suis protegant meritis informant exemplis et confirmant miraculis: lætamur quod.

angeli nostri ascenderunt ad cives suos, qui pro filiis captivitatis legatione fungantur, corda nobis concinent beatorum, vota illis intiment miserorum. Benedictus Dominus Deus Israel, qui tantorum pontificum ministerio visitavit plebem suam, et nunc assumptus iis in sanctam civitatem nostram non desinunt consolari civitatem captivam.

EPISTOLA XX.

EPISTOLA HERBERTI AD ALEXANDRUM PAPAM IN PERSONA TH. CANT. ARCHIE. IN EXSILIO POSITI.

Domino et Patri suo A. Dei gratia summo pontifici, ejus filius T. Cantuariæ dictus episcopus, abundare solitudinis spiritu.

Omne gaudium existimo, dilecte Pater, eo quod tribulationum vestrarum ego particeps esse meruerim, sperans quoniam sicut fui socius passionis, sic ero et consolationis. In Christo namque Jesu cooperante confido et bonam nobiscum spem reporto, quia eo duce pervenimus ad bravium qui nos movit ad cursum, et eo jubente sub regimine vestro pervenimus ad portum qui movit procellæ spiritum. *Dixit enim et stetit spiritus procellæ et exaltati sunt fluctus ejus. Ascendunt usque ad cælos (Psal. cvi).* Sed quid? *Post usque abyssos descendunt (ibid.).* Nam fluctus maris sunt, et ecce qui ecclesiasticæ pacis auram turbaverunt, *turbati sunt et moti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est (ibid.).* Effusa est contentio super principes et erraverunt in invio et non in via. Nam sicut verbum celebre est et litteris mihi significatum accepi, insignis ille schismaticus qui singularem quærit in mundo principatum, multos vero in errore consortes, animo mirabiliter consternatus est, conquerens se ab homine, sicut dicit, iniquo et doloso deceptum Anglorum rege, eo quod secum in veritate non steterit, præsertim cum stauerit quod absque occasione post festum Beati Michaelis ad octo dies venire ad colloquium suum et jurare faceret sexaginta episcopos antipapæ illi Guidoni Cremensi: nunc vero occasionem quam amovit prætendat guerram videlicet quam in Wallia habet. Hinc, sicut aiunt, dissolvetur omnino amicitia fœdus quod constat in Christi morte contractum. Squama siquidem squamæ conjuncta est, sed spiraculum vitæ non ingreditur per eas. Nam Dominus est qui dissipat consilia gentium et reprobatur consilia principum, et adhuc litteræ multum constanter asserebant, quod Trevisensis et Magdeburgensis et Saxeburgensis cum quibusdam suffraganeis suis, et filius regis Conradi, et dux Orientis avunculus ejus, et dux Bertolphus de Ciringia, et dux Welfo et Frædericus frater domini Moguntini, et alii quam plures fautores juraverunt de novo imperatore faciendo, nisi iste de parte Ecclesiæ et libertate Alemanniæ ad eorum arbitrium steterit. Præterea ille alius, qui parvitatem meam imo in me celsitudinem vestram tam pertinaciter et tam gravi persequitur plaga, confusione duntaxat et pudore induitur, eo quod in abundantia virtutis suæ adversus inermium hominum genus ex-

braecatam et pannosum prævalere non possit, quem et gravant multiplices suorum defectus nec minus sumptus quotidiani, utpote qui in gente inculta et tenui nequaquam alia valeat invenire spolia præterquam hostium capita. Unde et periculosa congressio ubi redemptio corporis non nisi anima est, et gradis sollicitudo ubi dies singuli cum mortibus quotidianis exspectantur et sumptibus. Nodius tertius ad Christianum illum Francorum regem Ludovicum venerabilis frater noster Rotomagensis archiepiscopus destinatus venit. Quem admonitione sedula, crebra prece et persuasione multa de confederatione faciendâ cum Anglorum rege in aure sollicitans, convocatis omnibus qui tunc intererant, palam responsum tulit dicente rege quod Anglorum rex satis ei fuerat obligatus, et adjiciens quod de cætero nunquam cum eo novum amicitia fœdus contraheret, si non prius quodcumque imperatori juraverat id totum objuraret. Rex ita coram omnibus quasi pro jam facto hominem deridens, et ad perjuriam faciliem notans; Rotomagensis vero respondit Anglorum regem imperatori nil contra Francorum regem seu regni ipsius coronam jurasse, et in hunc modum discessit. Hæc omnia mihi ipse rex Francorum significavit. Intimatum etiam mihi est quod jam dictus frater Rotomagensis litteras a rege Angliæ recepit, quibus contineatur regem velle ut revertar in Angliam, si tamen judicio episcoporum terræ et aliorum quos vocaturus sit me super his quæ objiciet supponere velim. Præterea de consuetudinibus, imo de subversionibus illis quas redepti in scriptum, nullam, sicut asserit, arbitratur iniquam seu legi Dei adversam. Si qua tamen fuerit, id quorundam fratrum nostrorum coepiscoporum, quos jam ipse selegit et designat, committet examini, videlicet Elboracensis archiepiscopi, Londoniensi episcopi, Wigorniensis episcopi, Bercheldiensi, aliis citra mare adjunctis Rotomagensi archiepiscopo, et episcopo Baiocensi; appellationes vero ad vos omnino diffusetur inhibitas; hæc etiam regis litteras Rotomagensi cum suis propriis ut mihi relatum est vestræ jam sanctitati transmisit. Quia certe factum præsumitur rege conscio et volente. Accepi etiam fratrem nostrum Londoniensem italem vestræ beatitudine litteras quasdam destinasse, quibus doceatur regem sicut dicit nequaquam me coegisse ut terram exirem, et potius velle non reddidit meum, si tamen judicio paream super his, sicut jam diximus, quæ mihi objecturas sit. Id etiam demum in litteris supplicat, ne terra sub interdico ponatur, et ideo nunc, Pater sancte, evigilet discretio vestra, nam singula verba hæc retia sunt, quæ frustra ante oculos pennatorum jaciuntur. Quæ est enim quod inter præfatos episcopos, illos iniquarum legum quærit examinatores qui fuerint actores, præterea cum non sit minorum judicium discussio hæc, quorum super ecclesiasticis nulla exceptio nullave interpretatio, dispensatio vero in parca commissa est. At vestra in his singularis consistit

ratio est. Quod vero appellationes diffitetur inhibitas, lingua certe æquitati favet, sed manus multum adversa est. Nec est enim qui auderet ob appellationis suffragium, singularis primatus tui nomen confiteri in terra. Trahuntur passim omnes ad curiam sicut populus ita et sacerdos, et Christus a Pilato judicatur adhuc. Quod vero de reversione mea significat, interposita conditione præfata, oculi ejus in pauperem respiciunt, sed insidiatur quasi leo in spelunca sua. Insidiatur certe ut rapiat pauperem dum attrahit eum. Evigilet se igitur patris dei sapientia ad istos qui mihi tenduntur laqueos, et attendat quanta sit persecutio mea violenta et fraudulenta, ubi vis et dolus comparantur, ubi malitia potentiam sociam habet. Unde et vereor sciens et prudens mihi injicere compedes, B intercipi laqueis, incidere foveam. Vereor me secundo in flammam mittere. Transivi semel per ignem et aquam; secundo jam opus erit ut pro incerto vel nullo commodo certis me opponam periculis, præsertim cum in illo conventu nequaquam liceret mihi dicere veritatem impune qui pro jam dicta veritate et apostolicæ sedis obedientia, tantam jam sentio severitatem, ut a filiis Ephrem qui mecum ærcum intenderunt sed sine me in die belli conversi sunt, arguar perjurium incurrisse et majestatem regiam minuisse. At satis impudenter militem in prælio d'micantem objurgat mulier manens in domo. Quod vero dicit dominus rex, me minime coegisse ad exitum, spero non esse opus nunc quasi de novo exitus mei astruere causas, allegare metus argumenta et fugæ meæ apologeticum scribere. Nec enim reor, C benigne Pater, a memoria vestra excidisse quot et quanta sustinuerim in profundo pericula, ex quo jubente te remigavi in altum ut retia laxarem in capturam, in tam gravi vitæ meæ naufragio, ut relicta sindone nudus via evaserim, demum in laboribus plurimis, ad sinum misericordiæ vestræ velut ad portum voluntatis deductus. Quod etsi ego siluero, mundus clamat. Forte et dum ista recolo et quæ mundus novit loquenti vestra compatitur mihi clemens paternitas. Qui cum essem nutritus in palatio contubernalis et condiscipulus Augustorum, solus tamen pastorales sudores aggressus sum, solus attentavi resistere, solus Christi injurias propulsare, solus patris mei nomen confiteri in terra, et ideo torcular calcavi solus. Præterea nulla ratione nisi prius præstita impunitate corporis mei reverterer ad gentem quæ quærit animam meam, facta etiam ex integro mihi et spoliatis pro me ablatorum restitutione. Nam recolat, quæso, discretio vestra, quanta rerum damna tempore istius regis sustinuerit Anglorum Ecclesia in episcoporum expulsionibus, prius expulso sanctæ recordationis Joanne Wigorniensis episcopo post venerabili fratre meo filio vestro Henrico Wintoniensis qui sine omni restitutione plus quam tria marcarum millia perdidit. Unde et usque adhuc facilitas veniæ tribuit securitatem delinquendi. Sed faciant cum domino rege adversus

A parvitatem meam, quantum Deo permittente liberit et licuerit, includant, excludant, proseribant: ego certe, Dei gratia inspirante et persequente, decrevi pati pro lege Dei mei, nec, ullo cogente metu seu favore aliquo eorum, unquam ero consentaneus in culpa, quorum nolo esse consors in pœna. Decrevi etiam satius in exsilio mori, quam tribuere hoc exemplum grassandi in dotem viduæ et patrimonium Crucifixi. Tu vero de cætero, sancte Pater, memento quia pater es cujus est misereri semper et parcere. Nec attendas flagellum meum quia homo valde peccator sum. Sed si manus Domini tetigit me et adhuc extenta est super me, permitte me solum ebibere calicem miseriæ meæ. Respice super filios tuos, qui mecum sine causa tam dire tam inhumane proscripti sunt et ejecti, quia licet sint feliciter miseri, quos constat non meruisse quæ perferunt, ipsorum tamen tribulatio meam miseriam cumulat. Respicias igitur, pastor bone, super oves pascuæ tuæ. Vestrum enim est oves errantes et dissipatas per nebulas et avia deserti quærere et ad pascua reducere. Quia Christi vicarius es, opus id probet. Leva manus in superbias eorum qui malignantur in sancto. Increpa feras arundinis; dissipa gentes quæ bella volunt; confringe in die iræ tuæ reges et in nationibus judica, ut quemadmodum es Pater misericordiarum, sis et dominus ultionum, judex justus et fortis, terribilis et auferens spiritum principum, terribilis apud reges terræ, ut sicut Christi te scimus vicarium Christi ministerium impleas. Oro igitur et iterum oro, vicarius Christi, christus Domini, Christi injuriam amodo ne dissimulet. Verum verbum illud tritum jam et commune mihi suspectum est quod sapientibus nostris caro revelavit et sanguis: *Exspecta*, inquit, *reexpecta* (*Isa. xxviii*), non est tempus vindictæ sed sustinentiæ in tanta, inquit, multitudine inimicorum Ecclesiæ. Oro, Pater, sustine paulisper et supporta me tantæ majestati non tam temere quam tinide hæc loquentem: mira certe, imo monstruosa sapientia hæc ut tunc sine causa portetur gladius sacerdotii, quia multi sunt adversarii Christi, quasi athletic Christi ad tempus cedere, curvare genua, solvere manus, et gladium in D vaginam convertere tutius sit adversariorum multitudine territis. O cæca mundi sapientia supina nimis et crassa, enervans omnem fortitudinem fidei, suffocans censuram judicii et quæ lucernam justitiæ ponat sub modio. Pro quibus propheta: *Aperi, Domine, oculos eorum, ut videant, quia plures nobiscum sunt* (*IV Reg. vi*). Non diffiteor tamen persæpe parendum tempori, interdum aliqua dissimulanda sustinenda multa: dispensanda vero nonnulla, at id quidem bene fieri si salva justitia fiat. Sed ut taceam tam dirum et Christianorum principum temporibus inauditum exstium, ubi unius percussione tot et tanti multantur, et multa alia enormia quæ in Anglorum fiunt Ecclesia, quomodo erit salva justitia, ubi secundo vincetus ducitur Christus ante

præsidentem, ubi et Petro admittitur sui apostolatus officium. Nam passim trahuntur clerici ad iudicia sæculi, sacerdotes ligandi et solvendi potestatem libere exercere non audent. Age igitur, homo Dei, quorum tenes hæreditatem induere fortitudinem: excute te, filii excussorum, accingere gladio tuo super femur tuum; exturba et dissipa tuam hæreditatem dissipantes, ne potestas tanta sine causa gladium portet, nunc præsertim cum in Christum Malcus et in vasa templi Balthasar manus extenderit. Nam confido in Domino quia ut viderit gladium venientem super terram buccina insonante, inimicus ille convertetur in fugam, qui eo quod ex adverso non ascenderimus gloriatur nos terga præbuisse et linguas taurorum abscidisse, sicut propheta suus Merlinus inter cætera istud longe ante de eo sicut gloriatur vaticinatus est et linguas, inquit, taurorum abscidet. Qui tamen nunc ex solo metu, et tuæ majestatis offensa dolo et calliditate quadam se humiliat. Nam viri callidi et dolosi proprium esse solet tunc humilitatem præterdere, cum metus in causa est vel aliquid obtinere voluerit. De qualibus Scriptura dicit: *Est qui humiliatur nequiter et interiora ejus sunt plena dolo (Eccli. xi).* Tu igitur princeps Christianæ militiæ expergiscere, gladium tuum amodo non recondas, sed exseras, præsertim cum alter ejus imminet gladius, non verbi dico sed ferri, ut ita uterque Ecclesiæ serviat. Nam propterea irritavit te, Domine, quia dixit in corde suo: *Non requiret (Psal. ix)*, imo quod verius non audebit, inquit, requirere. Sed *exsurge, Domine, in ira tua (Psal. vii)* et retribue abundanter facientibus superbiam et murmur universæ terræ pro sanguine meo, adversum te ulterius ne dissimules, aut si murmur terræ non audis exaudias clamorem sanguinis. Clamavit enim sanguis meus ad te de terra. Age ergo, vindica sanguinem servorum tuorum, non unius dico sed multorum. Memento, quia brevis est dies tuus, ideo operare, dum in die es, dum in via es, dum adhuc in pugna es, non differas ultionem quia tempus justitiæ est. Non recondas gladium, quia tempus belli est. Non abjicias sarculum, quia tempus putationis est, ut tanquam prophetarum filius facias opus prophetæ, evellas et destruas et dissipas et ædifices et plantes, si quo minus sanguis meus ab omnium iudice de manibus tuis requiretur. Hæc prædico tibi et iterum prædico, ad justitiæ ostium pulsans, ne si forte ab hac luce ad regnum tuum inigraveris, impropere tibi a cœlesti militia, quod filium tuum in profundo in tam gravi naufragio ad te clamantem dereliqueris, nec periclitanti pro te apposueris manum. Ubi et interrogabit te summus omnium iudex cur non posueris animam tuam pro me qui ipsius exemplo meam jam semel posui pro te, ipse vero pro me et te. Ubi etiam interrogabit te summus ille omnium iudex quare justitiam et veritatem tuam abseonderis, vel ad tempus etiam conculcari sustinueris, quasi impotens sit primos et graves adversantium sibi

A impetus sustinere, nisi ipse in primis conculcetur qui et justitia et veritas est. Nisi fallor nullus erit tunc locus dissimulationis in causa liquido iudicio veritatis, ubi ipsa veritas iudex. Dispensatio quidem seu dissimulatio, in cæteris quidem utilis est si non violetur justitia, alioquin plurimum timoris habet modicum fidei fortitudinis nihil. Unde et quidam ait: « Agnosce vocem ejus quia de parentibus tuis est. » Verbum Dei non est alligatum, noluit dispensare, noluit dissimulare, donec carcerales evasisset angustias, donec solveretur a catena, sed cum omni fiducia operabatur in vinculis, non dice ne periclitaretur, sed ne etiam minus dilataretur justitia. O quam felicia illa apostolorum tempora, quando nec purpurati nec infulati, nec deaurati incedebant, non micabant gemmis, non florebant sericis, non pennis coronabantur, non auro argenteo suffarinati, non stipati mitratorum corona nec erant examine ministrorum. Tunc absque velamine inde se nudos contemplabantur quod homines nati essent ad laborem, non ad honorem, ad miseriam non ad gloriam. Memor esto, sancte Pater, hujus tam sanctæ cognationis tuæ quæ fuit ab initio. Consideres opera; opera Adriani, Anastasii, Eugenii, sed præ cæteris Petri et Pauli, et aliorum in istorum catalogo, a quibus tota tua emanavit tam generosa posteritas, ut in auro intextis et sericis agnoscas te excussorum filium et piscatorum hæredem. Puto si isti parentes tui mecum adhuc in carne viverent, adjuvarent et naufraganti filio apponerent manum. Nec ob id ista locutus sum quin sperem te facturum similiter, qui tibi tam nobile genus vindicas constantia animi, fortitudine fidei et præclariorum hæreditate. Spero quidem nec hæsito, quin te duce, te rectore, navicula mihi credita in porta voluptatis deducatur, et procella mea statuetur in aeram.

EPISTOLA XXI.

EPISTOLA HERBERTI EXSULTANTIS AD HENRICUM BANGENSEM EPISCOPUM IN NOBILITATE PROMOTIONIS EJUS: IN QUÆ EPISTOLA NONNULLA SUMPTA SUNT EX TRACTATU BERNARDI CLAREVALLENSIS QUÆM FECIT AD PRECES PAPÆ EUGENII.

Inter scribendum hæc, imo priusquam scriberem, vox steti et hæsi et cum stylum et tabulas arripuerim, necdum exaratis aliquibus præsentis eloquii notis suspendi organa mea, dubius admodum quo dictionis genere ego loquerer nunc ad dominum meum. Nam diversos etiam et adversos scribendi characteres imperabant hinc clara et gloriosa mutatio nominis tui, inde vero dura et aspera sors exsiliis mei.....

[*Hortatoria, quæ sequuntur usque ad finem epistolæ, nec ad sancti Thomæ historiam spectantia, nec aliter unius assis æstimanda, omitto*].....

EPISTOLA XXII.

EPISTOLA B. ABBATIS SANCTI CRISPINI SESSONENSIS AD HERBERTUM.

Charissimo et præcordiali amico suo magistro

II., frater ille sanctorum ecclesiæ martyrum Crispini et Crispiani minister humilis, viam veritatis eligere.

Expectans expectavi promissi terminum et nihil accipi. Quod si tibi a languescenti memoria vel promissum vel promissi terminus fortassis excidit, neutrum in nostra periisse pro certo noveris. De synodis et ad populum sermones termino statuto transmittendos vel a te ipso deferendos mihi promissisti. Terminus præterit, promissum infra præteritum adhuc languescit. Sine itaque ut quod penes te inclusum est et intra terminum a te valeat promissum egredi et ad me cui promissum debetur ingredi, ne videaris veritatem amplius transgredi. Si a veritatis via scienter aut ignoranter aberrasti, tibi licet adhuc ad eam regredi. Viam ergo veritatis festinanter eligere, dum liceat, libeat, neque quod processit de labiis tuis omnino irritum facias. Et si me ad tempus ab expectatione mea confusum doleo, latori præsentium secure potes committere quod cum acceptum legero, confusionis dolorem penitus expellit ab animo. Votis itaque meis et precibus, magister optime, magistrorum mihi charissime, satisfacere festina, ita ut nunquam portitorem nostrum vacuum ad nos remittendi occasionem perquiras. Excellentissimum et dilectissimum dominum Cantuariensem archiepiscopum ex parte nostra officiosissime salutare non differas, cujus ad obsequium nostra paratus sum exponere omnia cum corpore simul et anima. Valeas et tu ipse non pro merito, sed ut desidero. Auferet enim a te salutem meritum, eandem vero mediante Jesu Christo conferet nostrum in bonis desiderium. Quam etiam ut desiderem affectuosius, efficiat precor in suo reditu præsentium bajulus mihi sic inquiring: « Hoc vobis mittit magister Herbertus amicus vester fidelis et veracissimus. » Vale iterum. Suppono vobis et vale tertium. Tu siquidem nostri triplicem difficile rumpi funiculum. Cave ne alii publices quod præsens pagella continet.

EPISTOLA XXIII.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD B. ABBATEM SANCTI CRISPINI MAGNI SOESSIONENSIS.

Domino charissimo et honorando in Christo B. abbati, H., in Domino salutem.

Lectus dignationis tuæ sermo hinc mihi præstitit gratiam hinc incussit timorem: incusat me hinc, blanditur inde. Nam, ut litteræ tuæ sonant, æstimas me juste arguendum tanquam promissi mei immemorem, sed mox velut charitatis consilio tribuis indulgentiam ad illius quod promissum est solutionem invitans. Videris etiam me levitatis arguere quod juxta promissum tempus non venerim. Sed meminisse debueras quia non est hominis via ejus nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos, præsertim cum ego sim homo sub potestate constitutus, cui si dicitur: « Vade, et vado et dominis meis obtempero. » Verum cum essem apud te, sperabam me in modico reversurum et promisi ut

A credidi. Cum ergo non venerim nunquid levitate usus sum ut sit apud me. Est et non? æstimo quia iudicio beatitudinis tuæ non solum qui verum sed et is qui falsum dicit quod putat verum, liber a mendacio sit; alioquin apostolus pariter arguatur qui juxta promissum nequaquam ad Corinthios venerit. At vera amicitia quod sentit dissimulare non debet. Proinde est quod correptionem tuam acceptavi eo ipso indicans, quia trahere velis ut invitum ut veniam et videam te. Spero autem et adhuc quod proficiscens in Flandriam facturus sum transitum per vos et sine dilatatione. Interim vero pollicitationis meæ pignus accipias, aliquas videlicet schedulas vel paucas quas per hunc bajulum destino, quas a nobis elaboratas dignatus es postulare, qui in urbe ut videtur similavi fastidians et pretiosis epulis saturatus cibarii panis nostri et rusticani oleris alimenta desideras: quibus nunc in solitudine Pontiniaci pauper vita mea ne in via deficiat sustentatur. Hæc igitur accipe non tuam sed potius turbæ discumbentis refectionem, in quibus tamen si qua forte fragmenta quæ tuum quærant refocillare spiritum repereris, gratiæ non mihi sed patrifamiliæ referantur, de cujus plenitudine quæ dispensatur accepta sunt. Scripsissem plurima nisi quia me urgebat subita et inopinata profectio, ut vix una lucubratiuncula exaraverim, unde si juxta amantis votum parvæ et incomptæ sint litterulæ hæc, ne mireris. Scis enim ipse non omnino bene fieri quod præpropere vel occupato animo fiat: præterea memento quam paucioribus tuis ista redduntur, cum tamen tu totus in libris sis. Nunc omnia super omnia, quæso, ut impensas ad Dominum fundas preces quo possit dominus Cantuariensis et qui tribulationis suæ socii sunt in isto certamine victoriam consequi. Simulque ut omnes fratres qui tecum sunt meo nomine salutentur, impendio precor, et ut memoriam tribulationis nostræ in orationibus suis habeant, moveatis affectuose.

EPISTOLA XXIV.

EPISTOLA HERBERTI AD ALEXANDRUM PAPAM IN PERSONA HENRICI COMITIS TREGENSIS.

Unico et summo Dei gratia Romano pontifici A., filius suus H. Trekarum comes Palatinus, quæ D vera sunt intelligere ac novissima providere.

Quod in præsentiarum aures clementiæ vestræ pulso et filialis dilectio monuit, et generalis quædam Ecclesiæ necessitas compulit; nam gloria nominis vestri quæ usque ad hos dies toto orbe admirabilis claruit, jam facta est subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt multis in opprobium versa. Quoniam ecce inimici vestri sonuerunt et qui oderunt vos extulerunt caput, nuntios dico Anglorum regis, qui revertentes de curia ad ignominiam magnifici viri et omni laude digni archiepiscopi Cantuariensis, imo verius ad sanctæ Ecclesiæ depressionem, omnes petitiones suas impletas esse gloriantur et circumquaque divulgant, videlicet quod famosas illas consuetudines, imo verius Ecclesiæ

Dei subversiones, ob quas dominus Cantuariensis exulare dignoscitur, suscepitis, ut sit ab omni episcopali jurisdictione exemptus, ipsum etiam Anglorum regem suis legibus cleri privilegia solventem tanto honoraveritis privilegio, ut sit ab omni episcopali jurisdictione exemptus, factus præ cæteris regibus specialiter vester filius qui præ cæteris vestram iram et indignationem promeruit. Adjiciunt etiam quod omnem domini Cantuariensis auctoritatem suspenderitis quousque e latere vestro nescio quas cardinales miseritis, qui plenam jurisdictionem habentes causam quæ inter sæpe dictum archiepiscopum et Anglorum regem vertitur dirimant. Inter hos etiam vulgatissimus ille schismaticus, cujus etsi nomen taceo ex perjurio ad singularis primatus vestri diminutionem tam enormiter perpetrato notissimus est, tanto præ cæteris est elevatus, quanto amplius est exaltatus; quia sicut jactitat vix adhuc absolutus mox vestra manu propria per annulum aureum in decanum restitutus est, et post etiam, quod præ cæteris stuporem auget, ipsum sicut regem suum in specialem filium suscepitis, nulli, sicut gloriatur, juri episcopali subjectos. His auditis, Pater sancte, commota est terra et conturbata; rex ipse noster obstupescit, principes admirantur, irascuntur populi, et sacerdotes confusi sunt: omnes vero compatiuntur et condolent tum propter ecclesie subversionem quam metuunt, tum propter etiam viri amabilis Deo et hominibus desolationem præsentem, qui cum esset in domibus regum nutritus et tantam, sicut novit orbis, haberet gloriam sæculi et favorem, non recusavit tamen humeros suos virorum oneribus supponere, et omnia mundi pretiosa pro justitia Christi alta mente calcare. Ego etiam, qui non modicum honorem vestrum et gloriam et diligebam et diligo, admodum contristatus sum et conturbatus, anceps tamen et dubius an si ut linguosi illi disseminant confracta sit virga fortis, baculus gloriosus, et terra de qua panis oriebatur tam subito igne subversa sit; necdum tamen plene acquiesco auditis. Proinde, Pater sancte, filii tui non spernatis sermonem prudentiæ et fidelis tuis consilium. Parcite gloriæ vestræ, parcite et famæ, parcite Ecclesie Dei, parcite athletæ Christi juxta illius inclyti decessoris vestri formam, quanto infirmior, estote fortior et potentior. Exsurge igitur, Domine, in ira tua, et disperse linguas magniloquas, ut labor labiorum ipsorum operiat eas. Alioquin profecto sciatis, et in brevi est, quod principes terræ super populum vestrum malignabunt consilium et adversus electos vestros cogitabunt.

EPISTOLA XXV.

EPISTOLA HERBERTI AD A. PAPAM IN PERSONA MATTHÆI PRÆCENTORIS SENONENSIS.

Unico et summo Dei gratia sanctæ selis apostolicæ pontifici A., filius suus M. Senonensis Ecclesie minimus, in omnibus subjectionem et fidem.

Quia semel cœpi, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis, nam hiuc zelans hæc suasit

A charitas, inde vero instans urget necessitas. Vox enim auditionis ecce venit et terra commota est; periit cor regis et cor principum, sacerdotes obstupuerunt et dissolutæ sunt omnium manus; celebris siquidem est et in ore omnium vox, quod inter tot Ecclesie inimicos in propria viscera convertitis manus, quia Christi hostibus traditus sit unicus ille et singularis diebus nostris Christi athleta; filius dico vester Cantuariensis archiepiscopus, qui propter gloriam nominis vestri sicut omnis Ecclesiarum orbis prædicat sprevit gratiam principum, confessionem sustinuit et improprium, dimisit denique donum suam, reliquit hæreditatem suam. Auget etiam malorum scandalum quod vulgatissimus ille schismaticus Joannes de Oxenforde vestra quæ omni præest auctoritate absolutus Saresberiensis decanus tam facile restitutionem meruerit, quasi sit ei in justitiam reputatum publicum illud perjurium schismatis quod, sicut mundus novit clamat, tam enormiter in Alemannia perpetravit, cujus occasione insignem illum schismaticum qui singularem quærit in mundo principatum: multos vero in errore consortes ad gloriæ vestræ depressionem suscitavit. Quin et Joannes iste et alii regis Anglorum nuntiis curia revertentes dilataverunt os suum et adversus Cantuariensem nostrum, vel ut interpretemur verius ad Ecclesie Dei oppressionem, cuncta se impetrasæ gloriantur, et ex hoc, ut multi nomini vestro sancto detrahant, multam causam viri isti linguosi præbuerunt. Et hinc est quod universam Ecclesie faciem confusio operit. Timor enim et tremor venerunt super nos, quoniam in auditu hoc dii fortes terræ vehementer elevati sunt, exspectantes in dies quod si in stadio præfatus Christi athleta defecerit, ipsi sint bravium accepturi vestrum humiliando populum et patrum vestrorum se immiscendo hæretati. Quia igitur semel cœpi, loquar ad dominum meum cum sim pulvis et cinis. Non infirmetur in tribulatione virtus vestra, sed præcipita, Domine, et divide linguas eorum, ut sciat universa terra quia locuti sunt adversus justum iniquitatem in superbia et in abusione, et fiat manus tua super filium dexterae tuæ et muta fiant labia dolosa. Alioquin tanta jam præsens est turbatio quantam huic scripto homini credere, et tamen devotus vester et fidelis vestre sanctitati non debuit penitus subticere. Tribuat vobis Deus, summe Pater, secundum cor vestrum et omne consilium vestrum confirmet.

EPISTOLA XXVI.

EPISTOLA HERBERTI AD REIMUNDUM DIACONUM CARDINALEM ROMANÆ ECCLESIE IN PERSONA TH. CANTARIENSIS.

Ven. Patri suo et fratri in Christo charissimo magistro REIMUNDO Romanæ Ecclesie Dei gratia diacono cardinali de Sancta Maria inviolata, T. Cant. Ecclesie minister humilis miserabilis nunc et exsul, modicum id quod nunc potest.

Qui quotidie cogor amara bibere, dulceta vobis, sancte Pater et amantissime mihi frater in Christo,

propinare non possum. Superstitiosi potius est inter ejulatus et lacrymarum sordes velle sibi comparare gloriam de specie exquisiti sermonis. Et idem est, clare mihi in Christo, quod in præsentiarum nolui me de potestate labiorum jactare qui in præsentibus miseris vix subsisto, nolui, inquam, me loquacitate extollere, quem pro facinoribus suis sicut mortuum sæculi in obscuris collocavit Altissimus. Venio igitur ad vos non indoctis humanæ sapientiæ verbis sed in verbo crucis, quod quidem pereuntibus stultitia est; his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est, nos etenim sumus qui Christum crucifixum prædicamus. Qui proposito vobis gaudio, etc..... Audivimus enim famam et inimici Ecclesiæ missi ad curiam in omni loco jactitant, quod contempserunt nos principes vestri, quinimo tradiderunt nos in manum inimicorum nostrorum, etc..... oro ut pro præsentī tribulatione nostra et Ecclesiæ causa precibus et exhortationibus scripto directis, sicut optime nosti, apud Romanum pontificem et confratres vestros intercedatis, etc.....

EPISTOLA XXVII.

EPISTOLA HERBERTI AD CHRISTIANUM FRANCORUM REGEM LUDOVICUM IN PERSONA TH. CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI.

Christianissimo et illustri Francorum regi L., T. Cant. Eccles. minister humilis miserabilis nunc et exsul insignis, coronam vitæ inmarcescibilis.

Gloria in excelsis Deo qui in istis diebus tam fortem, tam excisam columnam in domo sua constituit, qui et inter tenebrosas procellas Ecclesiæ suæ naufragantis, fecit luminare magnum in firmamento cœli, etc..... inter cætera quia memor nostri Pontifici in solitudine exsultantis, etc.....

EPISTOLA XXVIII.

EPISTOLA HERBERTI AD WALDEMARUM REGEM DACORUM IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI.

Nobili et illustri Dei gratia Dacorum regi WALDEMARO, T. eadem gratia Cant. archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, sic uti bonis transitoriis frui ut mereatur æternis.

Ex aliorum relatione gloriæ vestræ credidimus intimatum quanta et nobis et nostris rex Anglorum intulerit mala ex eo tempore quo ad pontifici dignitatem vocavit nos Deus, ira et inclementia quæ nequaquam regem decent, pessimis usus consultoribus, qui etiam nos adhuc persequi non desistit, sed benedictus Deus quia non habet tantas vires ad nocendum, quantos habet conatus. His siquidem in cujus manu corda sunt regum Christianum Francorum regem Ludovicum et principes regni sui et magnates ut omnem nobis honorem et reverentiam summam exhibeant convertit. Verum quoniam magnitudo nominis vestri et æquitas regia qua vos Rex regum decoravit ex fama celebri nobis innotuit, volumus quoque ut excellentiæ vestræ ex proprio mandato nostro nostra innotescat persecutio, quatenus majorem in oculis vestris inveniamus gratiam. Et si

ita fortassis decreverit Deus, consilii et auxilii vestri munimine contra inimicos nostros roborati felicitatis vestræ et pacis in Christo mereamur participes fieri, pro cujus gloria nunc opprobria, delicta omnia sustinemus. Nam me tacente satis novit mundus quam fideliter, quam magnifice jam dicto Anglorum regi servierimus ante promotionem nostram, cum adhuc mundo militarem. Supplicamus igitur excellentiæ vestræ, rex illustris, ut nobis vestrum significetis beneplacitum, et his quæ hic non scripsimus sed per venerabilem fratrem nostrum intimamus, aures clementiæ vestræ benigne accommodetis, et tanquam a nobismet dictis fidem omnem adhibeat. Ille vos custodiat et augeat qui regibus salutem dat.

EPISTOLA XXIX.

EPISTOLA HERBERTI AD WILHELMUM VIZELIACENSEM ABBATEM CONSULTANTEM SUPER QUIBUSDAM HÆRETICIS DEPREHENSIS QUI VULGO DICUNTUR DAGENEIS SEU DEONAS.

Litteras charitatis vestræ gratanter suscepimus: nunc itaque super ea quibus consulistis, ut charissimo fratri benigne consilium dare utinam tantæ foret discretionis quantæ charitatis est. Delegavit nobis pia mansuetudo vestra quid de his hæreticis qui apud vos Deonas appellantur, deprehensis et palam etiam convictis agendum sit. Ad hæc nos divinum jus consulentes in hujuscemodi hæreticos pœnam expressim scripto jure latam nequaquam reperire valuimus. Siquidem inimicæ potestatis soboles nuper exortæ sunt et in angelis Christum lacerant et quos possunt labe occulta insciant: negotium enim in tenebris perambulans est. Verum quoniam totum hujus capitis corpus, etsi diversæ facies, in posterioribus tamen non discrepat, sed igne corrumpente quem omnes concorditer caudis trahunt, alienigenarum messes incendunt. Unde quorum est vanitas una, pœna dispar non erit. Similis enim culpæ et pœnæ individua contubernia sunt. Proinde per juris consequentiam quia pœna in alios prodita est ordinaria et canonica et in hos similis juris rigor exercendus. De pœna vero hæreticorum Liberius papa indistincte loquens sic ait: « Qui contra pacem Ecclesiæ, etc., si dignitatem aut cingulum militiæ habent nudentur iis; si autem privati, si quidem nobiles sunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur, si autem ignobiles, non solum corpore verberentur, sed exsilio perpetuo castigentur. » Sunt et multa alia juris vincula, quibus hujuscemodi vesanæ bestiæ ne terræ et mari noceant constringuntur, ne lubrici evolvant, rerum damnis coerciti et exsiliis. Sed est admodum lubricum draconem in ancistro tenere ne effugere valeat. Unde isti super quibus requisitis angulosi veritatis exsuffatores et ipsius corporis quietem sibilis suis et aculeis perturbantes tuendi solius capitis causa reliquum forte corpus concisioni et injuriæ exponunt vel etiam jam exposuerunt in rerum proscriptione, nihil damni arbitantes potius ob hoc etsi non apostolico gaudio, apo-

stolorum tamen more gaudentes ea duntaxat parte A
sui a periculo libera quæ venenatas in se continet
linguas. Quibus igitur sunt stringendi vinculis, qua-
liter serpentes isti proterendi ne halitu suo pesti-
fero temperatum fidei nostræ inficiant aërem? Quid
juris est? nudi sunt et exui non possunt, præterea
Ecclesia carcerem exsiliorum non habet, potius totus
hic mundus corporis Christi carcer est exsulantis
adhuc, exsiliorum insulæ Augusti sunt, non crucifixi.
Præterea si veteris legis quæreremus censuram, jus
quæstionem non haberet, nam cadunt in ore gladii.
Item si jus Romanum accedat, et ipsum erit in ex-
pedito, nam supplicium ultimum sequitur. Sed nos
qui novis supervenientibus projecimus vetera, quibus
et novus rex et nova lex est, zizania prohibemur
colligere, ne simul cum iis eradicemus et triticum, B
in hos serpentes novos quosdam juris novos aculeos
dirigemus quibus mitis ac mansueti Domini mortis
sacramenta dispensantibus iudicium sanguinis agi-
tare non licet, nec etiam truncationes membrorum
quibuslibet personis aut per nos inferre aut infe-
rendas præcipere, præsertim cum corporali pœnæ
veteris legis successerit spiritualis in novo cujus nos
ministri sumus, nisi quod quædam modica corporalis
coercitio nobis credita est, modica adeo ut non
queat dici ultio delicti sed disciplina magistri : hoc
est per verbera sola castigatio corporis, mortis cor-
poralis seu cujuslibet membri truncatione semota.
Igitur isti, quia præterquam in ipsis forte in quo puni-
antur non habent restat ut velut infames cædibus
publicis deputentur. Verum quoniam in villa vestra
sæculari vos habere jurisdictionem allegatis, non
arbitror vos juris ordinem convertere si jam dictos
vestro tradatis defensori, non dico ut corporaliter
puniat sed ut coram se eos audiri faciat et terminum
causæ legibus suis humanis consentaneum imponat.
Præ cæteris tamen mihi videtur consultius ut ad
clementissimum principem Christianissimum videli-
cet Francorum regem sub digna custodia dirigantur,
præsertim si in errore permanserint incorri-
gibiles. Utpote qui de communi jure ecclesiarum
omnium regni defensor sit jure et præsummus et
præcipuus custos, quod sicut recolo non negatis et
ne istud quod dico de meo afferre videar, audiamus
quid Pelagius papa Narsæ patricio scripserit. Noli, D
inquit, dubitare hujuscemodi homines principali au-
toritate deprimerere, quia Regulæ Patrum hoc specialiter
constituerunt, ut si qua ecclesiastici officii
persona cui subjectus resisterit, vel seorsum colle-
gerit aut aliud altare erexerit seu schisma fecerit,
iste excommunicetur atque damnatur. Quod si forte
et hic contempserit et permanserit divisiones et
schismata faciendo, per potestates publicas oppri-
matur. Ecco verba patris nostri sanctæ memoriæ
Pelagii. Quare si ecclesiasticæ personæ in errore
permanentes et incorrigibiles, per publicas potesta-
tes debent opprimi certius et privari. Angelus ma-
gni consilii sit vobiscum ut intelligatis quæ recta
sunt et opere faciatis.

EPISTOLA XXX.

EPISTOLA HERBERTI AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM
EPISCOPUM.

Dilecto et dilectori magistro et patri suo Exo-
niensi episcopo, suus H. miserabilis nunc et exsul,
modicum id quod nunc potest.

Qui quotidie cogor amara bibere dulcia vobis,
Pater sancte, propinare non possum. Superstitium
potius est inter ejulatus et lacrymarum sordes velle
sibi gloriam comparare de specie exquisiti sermo-
nis. Inde est quod in præsentiarum nolui me de po-
testate labiorum jactare qui in præsentibus miseris
vix subsisto; nolui, inquam, me loquacitate extol-
lere, quem pro suis facinoribus sicut mortuum sculi
in obscuris collocavit Altissimus. Sed sanctitati
B vestræ inde absque fucati tinctione eloquii perpa-
cis mentem meam expono. Hæsitans tamen et dubi-
us, nam sicut clamant mundus testantur opera quod
urna[†] videlicet sortis nostræ sinistra quotquot nobis
erant ad dextram prostrati sunt. Consideramus
enim ad dextram et videmus sed non cognoscimus.
Verum pristinæ charitatis non immemor, quæ nec
vetustate temporis nec sortis lubrico solet excidere,
confortatus sum et confirmatus. Bajulus horum ja-
venis probus et discretus, et tam domino meo ar-
chiepiscopo quam mihi charus admodum et acce-
ptus, ad nos de Anglia veniens sollicitavit me ut
pro ipso alicui amicorum meorum in Anglia scriberem,
cui instanti dum sæpe et sæpius me in terra
illa oblivionis amicum non habere replicarem, secus
C sperans de vobis vestri demum recordatus est, cum
omni instantia rogans ut vobis pro ipso scriberem,
cujus tandem misertus ut nostri aliquando misereatur
Deus, preces quantas in præsentiarum audeo
et valeo sanctitati vestræ porrigo : quatenus ipsam
pletatis intuitu et precum mearum interveni in
vestro retineatis obsequio saltem ad modicum tem-
pus, vel si hoc nullo modo placet alicui de amicis
vestris officiose et cum affectu commendatis et id
perfecto discretio vestra noverit quod minister offi-
ciosus est et alicujus probi obsequio vehementer
idoneus, cui nisi provideatis, revertetur ad nos,
nec enim nostræ esset onerosus paupertati nisi quia
dulcedine natalis soli attrahitur. De his quæ geruntur
circa nos istorum lator plene vos instruere poterit.
Siquidem satius judicavi celanda hinc in aere
quam oculis in scriptura committere, quæ quibus-
cunque loquatur quidquid in se habuerit sub ipsa
oculorum luce manifestat.

EPISTOLA XXXI.

EPISTOLA HERBERTI AD BALDEWINUM EXONIENSEM
ARCHIDIACONUM.

Dilecto sibi in Christo et, ut spero, diligenti
ociosuo magistro B. Exoniensi archidiacono suus,
H. miserabilis nunc et exsul, modicum id quod nunc
potest.

Charissime mihi in Christo, venio ad vos non in
sublimitate sermonis aut in persuasibilibus humanæ
sapientiæ verbis, sed in verbo crucis, quod quidem
pœnitentibus stultitia est, his autem qui salvi sunt,

id est nobis, virtus Dei. Nos etenim sumus qui Christum crucifixum prædicamus, qui proposito nobis gaudio sustinemus crucem, confusione contempta, malentes cum populo Dei affligi quam temporalis peccati habere jucunditatem. Unde et inculca oratio duram scribentis sortem absque ulla elegantia et dictionum solemnibus indicat. Satis namque indecens inter ructus et singultus stetuum festivis rhetoricorum membris et articulis in dictionibus lascivire. Verum inter uberes et sæcularium et divinarum litterarum divitias tuas, in hoc tenui schemate amicium tuum de longinquo venientem excipias, virum certe dolorum, qui non habet decorem nec faciem. Veruntamen non ut te contristem hæc scribo, sed ne in his diebus nubis et caliginis oblivionis me umbra operiat: facti enim sumus tanquam vas perditum et oblivioni dati tanquam mortui a corde.

EPISTOLA XXXIII.

EPISTOLA HERBERTI AD ALEXANDRUM PAPAM IN PERSONA A. SILVANECTENSIS EPISCOPI.

ALEXANDRO summo Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontifici, A. Silvanectensis dictus episcopus, salutem in Christo et debitam patri obedientiam.

Etsi vobis, Pater sancte, omnium Ecclesiarum sollicitudo commissa sit, specialius tamen illi Ecclesiæ filii a vobis consolationem et protectionis auxilium demerentur, qui ex adverso ascendere non metuunt, et terrenis potestatibus, ne quod ecclesiæ est usurpent, libere contradicunt. Proinde est quod ego pro filio vestro fratre nostro T. Cantuariensi archiepiscopo, viro, sicut scitur, religioso et matris nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ fideli, ego episcoporum minimus quantas audeo et valeo sanctitati, etc., etc., etc.....

[Cætera hujus epistolæ in epp. 24, 25, non iisdem verbis sed in eundem modum expressa invenio.]

EPISTOLA XXXIII.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA WILLELMI SENONENSIS ARCHIEPISCOPI AD ALEXANDRUM PAPAM CONTRA INTERFECTORES SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS.

Inter scribendum hæc, imo priusquam, etc

[Vide Epistol. S. Thom.]

EPISTOLA XXXIV.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI TH. MARTYRIUM AD ALEXANDRUM PAPAM CONQUERENS QUOD DOMINO SUO IN GLORIA ET SOCIIS IN PACE SOLUS ESSET IN CERTAMINE.

Quod tantæ majestatis oculis parvitas mea non minus impudenter quam irreverenter se ingerit, quæso, Pater, ne causemini præsumptionem quia urget pressura. Pudor sane reclamât et reverentia, sed dolor superat, cujus plerumque vis nec præstolari judicium nec temperare consilio, nec pudore frenari, nec rationi subjici solet. Vim ergo patiens, domine, ad te vocifero. Ecce enim Robertus ille in conspectu Domini venator, qui proprium patrem suum in mortem venatus est et ipsius sanguine in-

A crassatus, extendit adhuc rete suum ut reliquias etiam interfecit patris congreget, et incorporetur sibi. Illos siquidem qui tam fortis athlete prius exsulis, nunc vero martyris in exilio onera tam fortiter quidem sicut mundus covit comportarunt, nunc quærit in spiritu interficere forte postea in carne perempturus. Nam qui hostes reputari noluerint, compellit ad juramenta, si licita, vos videritis. Juramenti vero forma hæc est: Ego enim juro domino regi Anglorum, tam patri quam filio, quod pacem ipsius servabo, et quod nullum detrimentum suorum regalium per me sustinebit et quod non egrediar de terra ipsius absque ipsius licentia, neque litteras ultra mare mittam. Et, ut cætera taceam, quid in hoc juramento regalium nomine

B intelligere velit etiam tardioribus manifestum. Ad tale juramentum plerosque jam de nostris compulsi; magistrum felicet Joannem de Saresberia, dominum Gunterium et alios. Verum si ita jurantes celsitudini vestræ in aliquo videntur excessisse, profecto non modicam habent excusationem de peccato, qui inter crudelissimas manus et in corde maris sunt inclusi. At certe longe aliud esset de parvitate mea judicium si, quod absit! proprio ductus arbitrio ita juraturus accederem: præsertim cum proxima ante excessum martyris die nobis nihil tam horrendum suspicari audentibus, volente ipso martyre Dei et jubente, una cum dilecto socio nostro magistro Alexandro terram egressus sim et ita favens Dominus, cujus oculi semper prospiciunt super fidem, me incontaminatum huic negotio per gratiam suam reservavit, nec exilii mei gloriam ignominie infici nævo sustinuit. Sed quid nomino exilii gloriam qui martyrii palmam videre non merui? Quin potius torcular calcavit solus et de genibus non erat nisi cum eo. Hinc est quod quoties ipsius ante mentis meæ oculos exilium pono, meum toties exilium plango. Vereor nempe cum forti illo athleta frustra me in tentationibus suis laborasse, perseverasse non dico, cum consummationi interesse fuerit denegatum. Unde et mihi nunc est duplex incendium tribulationis. Me quippe lugeo discessisse, decessisse illum. Verum in discessu meo video infirmitati meæ Domino miserante prospectum, quia in tanto malorum metu fugissem forsitan et abscondissem me ab eo. Sed nec etiam sic consolationem recipio, quin potius ingemisco, sicut homo sine adjutorio. En enim imbecillitatis meæ innixus baculo currebam ut potui, cum Isachar illo forti pro viribus portabam onera et cum altero Jeroboal communia Israelis pericula prout datum erat propulsabam. Sed præcessit velocior et fortior jam bravium apprehendit: ego vero jam sensim in cursu deficio utpote imbecillitatis meæ baculo destitutus. Gemo nunc sub sarcina illius humeris subductis, qui totus totum portabat, et qui mihi totum erat. Quæso, Pater sancte, ne indignetur majestas tanta, si paululum ante ipsam tribulationem meam pronuntio. Pudet certe præsumptio

nis quam altum sapere videor et audere plus forte quam expediat. Audeo sane pietatis memor, immemor majestatis. Præterea doloris vis educit spiritum meum et alternatim nunc verborum, nunc lacrymarum fila extrahit ab invito. Exeat enim foras necesse est ignis flamma quo intus triste pectus adurit et interiora depascitur. Exeat sane necesse est ad oculos tam pii patris qui sciens quam injustus sit dolor meus planctum humanius æstimet, dulcius consoletur. Recordabitur forte filii sui domini mei et mihi multus erit ad miserandum nunc præsertim cum ipso vero Christi martyre post pugnam tam gloriose triumphante, in me, adhuc ipsum affligant in me, etc., etc. Oro igitur, clementissime Pater, oro tam litteris quam lacrymis et a tanta majestate non quidem tam tèmere quam timide supplico, quid liceat expediatve parvitati meæ significare non indignemini, ne si forte diutius exsulare contigerit errori, id verius quam prudentiæ et superbiæ potius quam justitiæ imputetur, etc. Super hoc ipso etiam adjectis si placet gratiarum actionibus domino Senouensi scribatis necesse est: ipsius enim charitatis viscera mihi per filii vestri vulnera patuerunt, etc. Juxta quod uni ex fratribus de Pontiniaco, sicut pro certo creditur tam affectu quam habitu monacho, rubris indutus et crucem suam bajulans, sciscitanti quomodo se haberet, respondit: « Dic fratribus meis quod ego vici mundum, » et deinde vulnerum ei monstravit cicatrices, etc. [*Sequuntur pauca de virtute miraculosa S. Thomæ, inutilia.*]

EPISTOLA XXXV.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD JOANNEM SARESBERIENSEM.

Quoties vel membranula litterarum vestrarum ad me usque pervenerit, sic est mihi ipsa in hoc tribulationis tempore quasi nubes in tempore siccitatis. Siquidem in æstu presentis hujus meæ pressuræ grande mihi præstat refrigerium litteratoria confabulatio tua, ubi absentem corpore spiritu intueor præsentissimum, etc., etc., etc. Nec enim sicut scribis dominum archidiaconum Cantuariensem asserere, absentia mea propriæ voluntati debet ascribi ut de cætero non debeam exulem gerere. Cujus profecto assertio nequaquam malevolentis sicut reor calumniam, sed sicut certissime scio, veritatis ignorantiam habet. Exsiliū quippe mei causa justa est, quæ etiam etsi in se justa non fuisset, justificata est superioris auctoritatis accedente mandato. Hoc tamen in brevi scribo, non tam totum profereus quam ex modico ostendens quid taceam. Sic enim arbitror expedire adhuc, præsertim cum sapiens ex paucis multa conjiciat.

EPISTOLA XXXVI.

EPISTOLA HERBERTI POST SANCTI TH. MARTYRIUM AD GUNTARIUM QUENDAM SOCIUM SUUM.

Gloria in excelsis Deo, cujus dono inenarrabili tristitia vestra incredibilis in totius mundi gaudium versa est, adeo quod eam persecutionis

auctores consolationis nostræ sint participes, quia aperuit Dominus manum suam: et implet omne animal ubertate, vulnerati cujusdam et in sepulcro dormientis odore suavi et vividico trahens et attrahens universos. Unde et jam præsentialiter et visibiliter sententiæ illius veritatem experimur, quod solum est Dei sapientius est hominibus, et quia stultus factus est omnis homo a scientia. Verum circa hæc immorari non oportet, quæ tu fidelius et, etc., etc.

EPISTOLA XXXVII.

EPISTOLA IN PERSONA WILLELMI ARCHIEPISCOPI AD VIZELIACENSEM ABBATEM.

WILLELMUS D. gra. Senon. arch. apost. sedis legatus, venerabili fratri G. Vizel. abbati et dilectis filiis suis ejusdem loci conventui, salutem et gloriam quam dabit Dominus.

Nos qui teneros humeros virorum oneribus supposuimus, pastorali sarcinæ in nullo commodes possumus prævidere quam si ad comportandam Ecclesiæ fabricam tales in ea instituamus personas, quæ scientia litterarum et morum honestate præfulgeant, et quarum virtutes eidem ecclesiæ magis videantur conferre quam sibi de collato beneficio accrevisse. Tunc enim domus Domini procul dubio decoratur, cum in ordinatione illius ab eo qui præest secundum scientiam zelus Dei accenditur, quod non caro, aut sanguis, aut triplex illa munerum fumosa acceptio aut generis nobilitas, sed potius merita personaliter pensantur. Proinde et quod nos inspirante Domino personæ duntaxat causam judicantes et dilecti filii vestri fratris nostri domini G. prioris de Vilmustir scientiam commendantes et vitam, monasterio sanctæ Columbæ senis in abbatem et Patrem Domino, sicut credimus, revelante fratrum quoque loci omnium unanimiter accedentibus votis decrevimus præferendum. Et ut invocatione ista eo sancta quo consona sanctorum canonum limitemur et formam, rogamus te dominum abbatem et exhortamur in Domino quatenus illam ad nos cum omni celeritate mittatis, ab omni quo non tibi tenetur professionis et obedientiæ vinculo absolutum et liberum, ut ita emancipato filio et converso in multarum gentium patrem primogenitorum jure benedictionem hæreditet. Unde et patri dabit gloriam et confratribus gratiam super gratiam cumulabit.

EPISTOLA XXXVIII.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPIUM.

Omnes novimus quod omnes vidimus, veram in adversis charitatem non deserere. Hujus veritas sententiæ visibiliter quidem in te et sensualiter experta est. Quod et ego inter adversa mea sæpe et sæpius recolens calamum adhuc reprimere volui, sed nequaquam diutius valui. Unde et tetros hæc atramenti tramites et inclytos litterularum presentium sulcos me quodammodo invito et reclamante exaravit. Verebar quippe me tam multis occupationibus tuis importunum ingerere. Verumtamen vel tunc silentium rumpere hinc suavis charitas, inde vero præ-

sentis infirmitatis meæ necessitas compulit. Existimo enim tanto te nunc mihi affectuosius compati quanto nunc amplius his diligitur pro quo patior adhuc. Quanto etiam plaga mea crudelior. Viderè q., etc., etc., etc. . . . Fortis ille athleta, etc. . . . astitit mihi in visu et confortavit me et consolatione quidem plus quam dici queat perfecta. Multa quidem et alia sæpe et sæpius referuntur, quæ si cognovisses et tu, gaudium pariter præberent et miraculum, etc. . . . viri etiam mihi pacifici mandant et remandant, scribunt et consulunt ut revertar; adjiciunt fatue me gerere exulem cum mihi pax regis et patriæ cinis offeratur. . . .

Dominos etiam cardinales, sicut spero, multum mihi benignos vivi sermonis tui hortatus faciat, si placet, benigniores.

Proxime venit ad nos serviens quidam Cantia oriundus in domo domini mei aliquanto tempore conversatus, homo certe peccati et totius mendacii et dolositatis habitaculum, qui hoc anno et totam Franciam circumvit, et de sanguine gloriosi martyris nostri partem non modicam, pileum etiam in quo noster passus est habere se undique disseminavit, volens sic sibi hominum gratiam et pecuniam comparare, cujus nomen indicabit præsentium portitor, si forte ad vos venerit, quia sic se dicebat venturum, talem sicut talem excipite, et quia novi vos nostris satis benignum, volo vos esse præmunitum et ab ipsius cavere fermento. Dominos etiam cardinales super hoc ipso præmuniatis si placet. Scio enim quod ad ipsos cum plena falsitatum crumena sit accessurus.

EPISTOLA XXXIX.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD DUOS CARDINALES ALBERTUM ET THEODWINUM AD CURANDAM TANTÆ ECCLESIE PLAGAM MISSOS, QUO TEMPORE REX ANGLORUM IN HIBERNIAM PROPECTUS EST, SE UT DICEBATUR ABSENTANS.

Id in primis scribo quod nocte et die in cavernula mea latitans abundantius oro et desidero, videlicet ut de expectatione vestra tam diutina multam et diutinam sentiat Ecclesia commoditatem. Quod tamen, sicut videtur, nequaquam ille desiderat qui ad mundi extrema a facie Ecclesie fugisse dicitur, vestram sanctam sicut adhuc indicio est, volens sic frustrare intentionem et Ecclesie laborantis protelare pressuram. Nescio tamen an faciem Dei ita fugiens manus Dei omnino evaserit qui ibidem dicitur variis et crebris angustiis subjacere, etc. . . .

Sunt per vicos et plateas garrientes quod uterini vestri vobiscum fraudulenter incendant et multa super dorsum vestrum fabricet, quibus causam Ecclesie quam fovendam suscepistis, tam contentiose quam invidiose omnino quærunt extinguere, ut ita negotium inter manus vestras pereat, etc. . . . Unde et, sicut aiunt, ut in his regionibus amplius vos odibiles et in legationis vestre partibus magis contemptibiles redderent, Aquilonaris ille Satanas sui

A consilii viribus solutus est ex quo certe omnium inimicorum Ecclesie cornua non parum sunt exaltata, et illi præsertim unicorni nostro omnis nec dubito pœnitentiæ excidit timor. Quis enim teneri in vinculis metuat vel vinciri cum ille ita a vinculis sit solutus? Hoc certe opus est, unde sancti regis nostri cor, sicut ipse mihi secreto testatus est, omnino sicut dicit Romano pontifici periit. Hoc est unde obstupescunt sacerdotes, consternantur principes et dissolutæ sunt omnium manus. Et hoc certe est unde apud nos et minus estis amabiles, et in legationis vestre partibus minus terribiles credo. Qualiter tamen et per quos id actum sit existimo sancti Patres prudentiam vestram me multo verius nosse. Unum autem scio, quod ego latere vos nolo.

B Quidam proxime a curia rediens mihi olim familiaris vir testimonii boni et in litteris etiam potens, inter cætera mihi retulit se a famosissimo illo sacrilego parricida Willelmo videlicet de Tracy, sicut dicitur pœnitentiæ causa in hoc anno ad dominum papam profecto, secretissima legationis verba accepisse duntaxat domino regi Angliæ intimata. Ego vero horum sollicitus indagator cum multa hinc inde, sicut mos est, arcana scrutantium volverem et revolverem, demum a detestando illo regi significatum conieci ne aliquo modo contra honorem suum seu etiam animum vestris obsecundet mandatis, significans dominum papam et cardinales omnes domino regi multum et supra quam credi possit propitios, adjiciens inter signum quod in oppido quodam Normanniæ quod Argentium dicitur, in domo regia pileum super caput suum rex posuerit. Subjectum etiam his qui necum loquebatur mandatum hoc de aliquibus fratrum nostrorum processisse, qui sicut jam multi buccinant Ecclesie negotium ut supra tetigimus nolent in manibus vestris prosperari. Adhuc sacrilegus ille insignis super mandato illo flagitio regem quantum poterat excusare nitentur. Unde a multis de industria missus et subornatus ad curiam venisse æstimatur. Videte igitur Patres sancti et discreti, videte quomodo caute ambuletis, intelligentes tempus pessimum esse, quia omnis frater fratrem supplantans supplantabitur, et omnis amicus fraudulenter incedet. A minimo enim usque ad maximum omnes avaritiæ student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Unde et sanant contritionem Ecclesie ad ignominiam vivificantes animas quæ non vivunt et mortificantes quæ non moriuntur. Ego vero in obscuris sicut mortuus sæculi collocatus et ea quæ desunt passionum domini mei Christi martyris in me ipso adimplens, in calce sermonis oro et opto vos spiritu et scientiæ abundare in omnibus, et cum acceperitis tempus pressuræ meæ memores fore. Volo autem prudentiam vestram scire quod proxime audiivi auditum a domino, cujus mandato arctatus sum, ne regredi valeam etsi velim, quod et dilecto socio meo Gunthario nuper reverso ut vestre id indicet sanctitati injunctum est.

EPISTOLA XL.

PETITIO EXSULANTIS HERBERTI POST DOMINI SUI SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD ALEXANDRUM PAPAM POSTULANS UT ILLIUS SANCTI MARTYRIS SOLEMNITATEM OMNI ECCLESiarUM ORBE MANDET CELEBRARI, COMPROBANS QUOD NEQUAQUAM MARTYRIUM, SICUT A ROMANO DEBERI CANONIZARI PONTIFICE, SED NULLO EXSPECTATO MANDATO MOX MARTYRIS PALMAM GLORIA SEQUI DEBEAT.

Ego Herbertus sanctitatis vestræ servus vinculus Jesu Christi totis mentis meæ genibus majestatis tantæ pedibus advolvor, orans, etc.....

Præsertim cum jam nonnulli de latere vestro revertentes vestrum super me bene placitum varie testificati sint. Alia vero præsentis scripto non inserta quæ per dominum Meldensem electum sanctitati vestræ eo commodius quo secretius necessarium duxi intinere, etc., etc.....

EPISTOLA XLI.

EPISTOLA ALEXANDRI PAPÆ CONSOLATORIA AD HERBERTUM POST DOMINI SUI SANCTI THOMÆ MARTYRIUM EXSULANTEM.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio magistro HERBERTO, salutem et apostolicam benedictionem.

Devotionis tuæ litteras paterna benignitate recepimus, et intellectis anxietatibus et angustiis, molestiis et pressuris, quas æquo animo toleras, tibi tanquam devoto et speciali Ecclesiæ filio sincera mentis affectione compatimur et libenter in quibus possumus gratæ consolationis solatium impertimur. Sane quod sanctæ recordationis Thomæ, quondam Cantuariensi archiepiscopo, ita constanti animo adhæsisti ut eum in exilio suæ persecutionis nolueris dimittere, et nunc tenaciter verbo et opere memoriam ejus observes, gratum gerimus et acceptum, et devotionis tuæ constantiam in hac parte prout convenit dignis in Domino laudibus commendamus, firmissimum gerentes propositum et voluntatem te sicut honestum et litteratum virum arctiori charitate diligere; et de incremento et utilitate tua vigili studio et sollicitudine cogitare. Unde pro statu tuo vigiles admodum et solliciti existentes, dilectis filiis nostris Alberto titulo Sancti Laurentii in Lucina et Theodwino titulo Sancti Vitalis, presbyteris cardinalibus apostolicæ sedis legatis, firmiter dedimus in mandatis, ut tibi et aliis clericis ac laicis præfati archiepiscopi gratiam et pacem regis Anglorum acquirant et nos in terra faciant reduci et ibidem secure manere. Si autem forte secundum desiderium nostrum non potuerint apud præfatum proficere regem et tibi ejus pacem et gratiam invenire, tua intererit nobis significare, qualiter tuæ possimus provisioni commodius intendere et in quo tibi honeste valeamus et utiliter providere. Nos enim necessitatibus tuis libenti animo intendere cupimus, et tibi tanquam speciali et devoto Ecclesiæ filio efficaciter in eo quod nos decuerit et expedire viderimus, auctore Domino curabimus providere. Tu ergo confortare in Domino et in eo spem tuam et fi-

duciam ponas, qui non derelinquit sperantes in se, sed et post nubilum faciat tranquillum et cum tentatione proventum.

Datum Tusculani viii Kal. Julii.

EPISTOLA XLII.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM.

Venerabili Patri et domino in Christo amantissimo H. Dei gratia Dunelmensi episcopo, HERBERTUS SUUS EXSUL ADHUC MISERABILIS, MODICUM ID QUOD NUNC POTEST.

Cognito quod horum bajulus ad vos usque haberet protectionem, per tenue hoc litterularum nuntium intercurrentis parvitatæ meæ memoriam excellentiæ me vestræ ingerere duxi necessarium, ne me in obsecris sicut mortuum sæculi collocatum et ea quæ desunt passionum gloriosi nunc martyris Christi in me ipso adimpletem; in his diebus nobis et caliginis oblivionis verbum operiat, præsertim cum moverim vos præ cæteris nostræ tam diutinæ conditiois afflictionis, et adhuc certi sumus quod quemadmodum martyris nostri gaudetis gloriæ ita et compatimini vinculis. Vincitus est enim adhuc, viactis revera, cum nec Ecclesia in sanguine pro ipsa fide servitutis adhuc eraserit jugum nec ullum libertatis redemptiæ consecuta sit præmium. Unde qualiter nunc licet et audet inter pressuras et suspiria novi redemptoris sui gloriam præconizat hymnizans pariter et plorans; vacuis etiam adhuc sedibus quæ translati de sæculo qui præcesserunt nos patres reliquerunt, Balthasar omnibus templi utensilibus abutente. In me ipso etiam qui loquor, imo corporis hujus membro eo miserabilius quo innocentius afflictus videbitur adhuc et proscriptus, si Scripturæ testimonium et pii Patris pensemus affectum, etc. etc.

EPISTOLA XLIII.

EPISTOLA CARDINALIUM MISSORUM A LATERE BOSEHAM PAPÆ AD REGEM ANGLIÆ CONTINENS FORMAM PACTI INTER ECCLESIAM ET IPSUM FACTAM POST MORTEM SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS.

HENRICO Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normanniæ et Aquitaniæ et comiti Andegaviz, ALBERTUS dignatione divina titulo Sancti Laurentii in Lucina et Theodwinus titulo Sancti Vitalis presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, salutem in eo qui dat salutem regibus.

Ne in dubium, etc. [*Hæc epistola inter Epp. Git. Fol. No. 385 impressa est, sed hæc pauca, quæ sequuntur, ad finem adjuncta habet.*]

Hoc sane coram multitudine personarum juravistis vos pro divinæ reverentia majestatis. Juravit et filius vester, excepto eo quod personam vestram specialiter contingebat. Et juravistis ambo quod a domino papa Alexandro et catholicis ejus successoribus. . . .

[*Post vocem dimidiam cath, quæ ad imam partem est, videtur excidisse folium, nam quæ sequuntur et finem epistolæ faciunt, minime coherent cum*

superioribus.] A paternitatis vestræ scripto mihi nescio quo in
 vobis velitis quam citius exhibere, nam per ipsam
 ab adversitatis nostræ crebris anxietatibus procul
 dubio nos possetis liberare. Teste me ipso apud
 Turre. xxiii die Julii.

EPISTOLA XLIV.

EPISTOLA RESPONSALIS AD EUMDEM.

Domino suo suus. Celsitudinis vestræ qua debuit
 devotione parvitas mea suscepit litteras. Quibus in-
 spectis et perfectis anima mea sicut ex susceptione
 est exhilarata, ita et mox ex perfectis est perturbata.
 Scribitis enim vos non posse, non mirari quod in
 persecutionibus nostris litteras nostræ consolationis
 postquam ultimam mihi rescripsistis non receperitis,
 « quæ nostræ severitatem fortunæ delinirent. » Ita scri-
 ptum vidi, legi et relegi. Et eo ipso in me ipso magis
 ac magis conturbabar, suspicatus ex hoc et veritus
 nullas penitus litteras parvitatæ meæ nomine ad
 beatitudinem vestram devenisse, præsertim cum
 nec in prioribus nec in posterioribus dignationis
 vestræ litteris ullam de receptis meis feceritis men-
 tionem. Quod quidem necessarium propter bajulo-
 rum negligentias qui de facili spondent bajulandi
 officium sed eadem levitate calce averso flocci
 pendunt. Scio, certe scio me omne dignationis vestræ
 scriptam, nisi forte bajuli incuria fuerit, litterario
 officio prævenisse et sicut justum erat necdum
 salutatum salutasse; et sanctitati vestræ sicut in
 hac forma et in hæc verba scripsisse: « *Domino suo*
suus. Inter scribendum hæc, imo priusquam scribe-
 rem, mox steti et hæsi, dubius admodum quo dictio-
 nis genere vestram alloquerer paternitatem. Verum
 si interioris hominis vestri statum cognoscerem,
 nec hæsitantis fluctuaret animus, nec scribentis
 erraret calamus. » Et cætera quæ in eodem scripto
 continentur. Quod si scriptum tale in sanctitatis
 vestræ manus devenerit, gaudeo. Sin autem, non
 meæ tarditati seu negligentiae, sed bajuli culpæ ascri-
 bendum; et earum bajulum charissimi mei thesauri
 vestri servientem Gaufridum nomine de suppres-
 sione, quin potius de suffocatione interpello. Et quod
 de mentione litterarum per longa terrarum et maris
 spatia destinatarum ommissa supra tetigimus, magis
 quam reprehensione deinceps, correctione propter
 bajulorum incuriam indiget. De his igitur hactenus.
 Et amodo beatitudinis vestræ litteris respondendum.
 Quibus verbum insertum est quod inter legendum
 plus notavi, in quo plus steti et hæsi. Siquidem in
 eo et verbum persecutionis insertum reperi et vestræ
 severitatem fortunæ, etc., etc.

A paternitatis vestræ scripto mihi nescio quo in
 aure quasi dulci quodam susurrio instillante .

Nil mihi rescribas, attamen ipse veni.

Super quo celsitudini vestræ genibus advolutis gra-
 tias et item gratias ago. Et quidem opusculo super
 psalmos ab Hebraica veritate a Patre Hieronymo
 translato completo, in quo jam per annos desulavi,
 spero me volente Domino vos visurum et vel in
 transitu tam desiderato vestro colloquio frui.

EPISTOLA XLV.

EPISTOLA WILLELMI ELIENSIS AD HERBERTUM.

WILHELMUS Dei gratia Eliensis episcopus, aposto-
 licæ sedis legatus, et domini regis cancellarius, di-
 lectissimo suo magistro H. DE BOSEHAM, salutem et
 absentis amici memoria non carere.

B Gratissima vestræ consolationis verba animo gra-
 tulanti suscepimus, quæ tanto fortiolem nobis in
 adversitatibus vestris animum recrearunt, quanto
 vos cognovimus incommoda fortunæ temporalis
 virilius superasse. Quis enim tam dulce sola-
 tium in tanta sortis tempestate nobis præbere po-
 tuisset, nisi qui ejusdem sortis modum et exitum
 cognovisset? Epistolaris igitur dulcedo vestræ ma-
 gnitudinis mentem nobis hilarem reddit, spem tri-
 buit resurgendi, et materiam doloris et tristitiæ,
 quæ non meritis nostris sed sola malignantium in
 vidia nos oppressit, pro parte maxima moderatur.
 Unde gratias quantas possumus et sufficimus vestræ
 referimus dilectioni. Cæterum favente Deo noviter
 venturum esse credimus, quem exspectamus, quem
 desideramus, cujus adventus nobis et omnibus ami-
 cis nostris plenum sed plenissimum gaudium propin-
 quabit, pro quo et tanta et tam gravia sustinuisse
 ad gloriam nostram magis quam ad dispendium re-
 putamus. Nec vos gravat conscientia quam sanam
 esse cognovimus, nisi tantummodo quod tanta in-
 humanitas, tanta etiam immoderata persecutio et
 crudelitas, quæ contra dominum regem et nos factæ
 sunt, tam lento pede debitum sibi finem sortiuntur.
 Et præterea noveritis quod desiderio intimo de-
 sideravimus ut opusculum super psalmos ab Hebraica
 veritate a Patre Hieronymo translato vestra discre-
 tio complevisset, ut impedimento non esset quid-
 quam ulterius, quin vestra præsentia et optatis
 colloquiis uteremur.

EPISTOLA XLVI.

EPISTOLA HERNULFI LUXOVIENSIS EPISCOPI AD THOMAM
 CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUM EXSULANTEM.

Magnam mihi, etc. *Exstat sub num. 31 inter epi-
 stolas Arnulfi Luxoviensis mox edendi.*